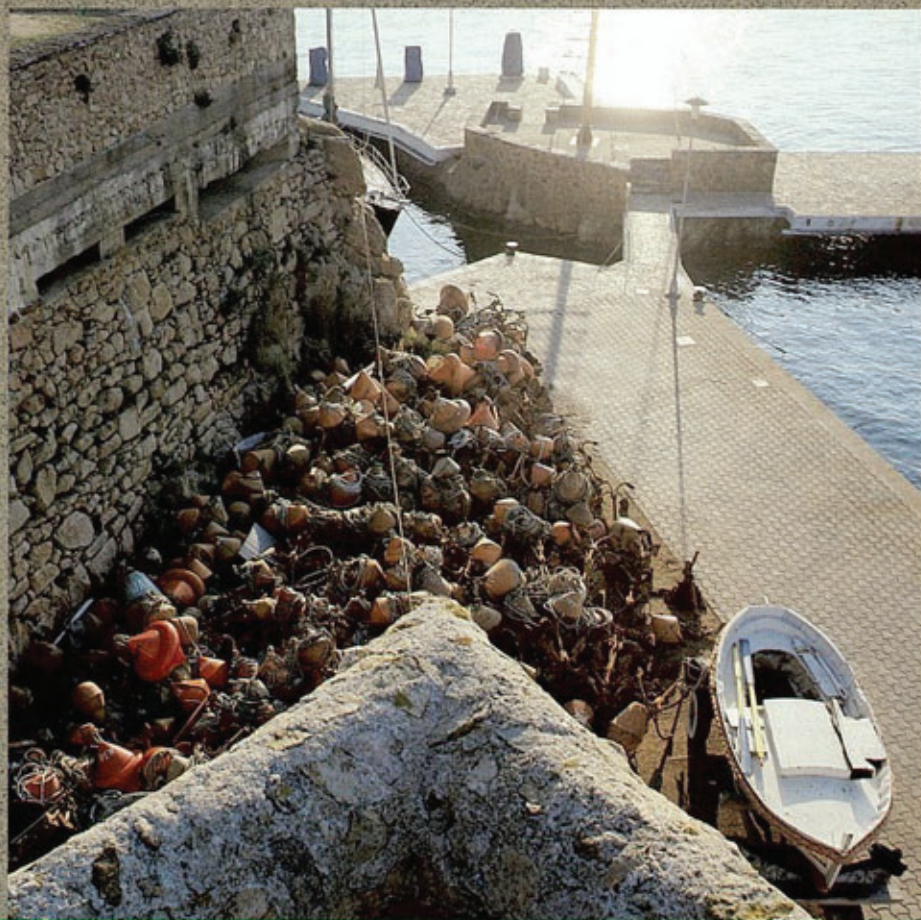

Àngel Jimènez

Sant Feliu de Guíxols

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

4 MONOGRAFIES LOCALS

SANT FELIU DE GUÍXOLS

Àngel Jimènez i Navarro

8 QUADERNS de la REVISTA de GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA d'ESTALVIS PROVINCIAL

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 8

Sèrie: *Monografies locals* (Núm. 4)

Primera edició en català: *Desembre de 1986*

Tiratge: 2.000 exemplars

Edició:

Diputació de Girona / Caixa d'Estalvis Provincial

Gerència editorial:

Xavier Carbó

Director de la col·lecció:

Jaume Fabre

Consell assessor:

Ramon Alberch, Narcís-Jordi Aragó, Enric Bonmatí, Narcís Castells, Josep Clara, Manuel Colomer, Miquel Gil, Ferran Juncà, Jaume Marquès, Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan Miró, Joaquim Nadal, Gabriel Planella, Modest Prats, Carles Sapena, Mariàngela Vilallonga.

Disseny de la col·lecció i de la portada:

Pozo & Viñeta

Maquetació:

Enric Marquès

Correcció:

Rosa Gallart

Redacció i administració:

Servei d'Estudis, Documentació i Informació de la Diputació de Girona. Pujada a Sant Martí, 5. Telèfon 205700.

Apartat de Correus 11. 17080 Girona.

Secretària: Aurèlia Planas. Subscripcions: Nuri Sumsi.

Distribució: Marta Déu. Arxiu: Fina Poch.

Fotocomposició i impressió:

Alzamora Artgràfica, S.A. Olot

ISBN: 84-86377-24-2

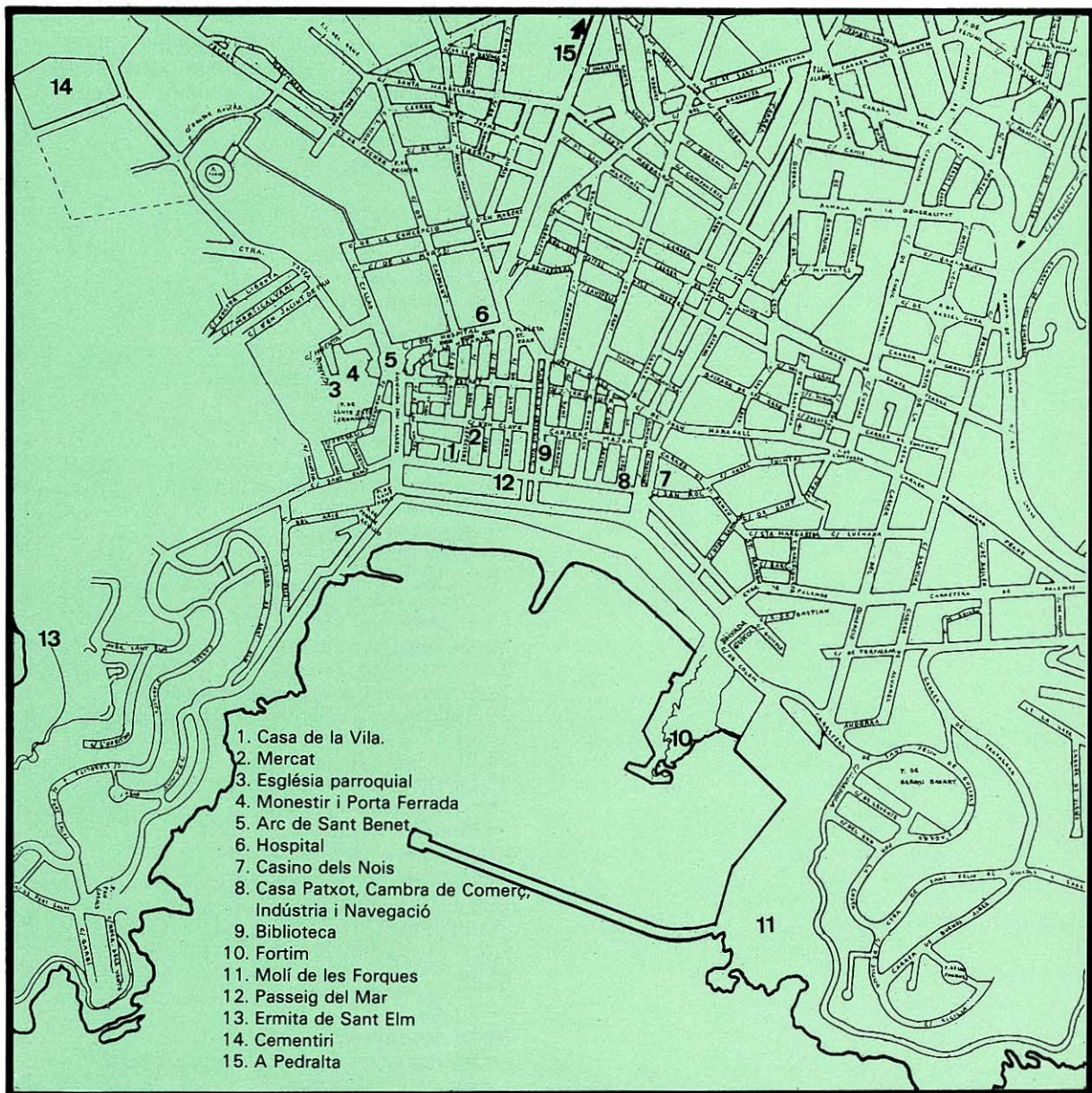
Dipòsit legal: GI-956/86.

LA NOSTRA PORTADA

Els dos segles d'història de les pedres del Fortim, aixecades sobre el nucli més antic de població conegut a Sant Feliu, presideixen des de l'altura el modern moll dels pescadors (Foto: Carles Mitjà).

Índex

Situació.....	4
Cronologia.....	6
1-Del Fortim a la riera del Monestir.....	8
2-L'església romànica.....	10
— L'espigó dels Guíxols.....	12
3-Societat medieval.....	14
4-Les muralles del "carrer" de Girona.....	16
5-Comerç marítim.....	18
6-Pestes, guerres i bandolers.....	20
— L'ocell de la pesta.....	22
7-L'església de Sant Joan.....	24
— Justícia del XVII.....	26
8-Vins i aiguardents.....	28
9-Salaó i xarxes.....	30
10-Feina a les drassanes.....	32
11-Manufactura del suro.....	34
12-Guerra del francès.....	36
13-Expulsió dels benets.....	38
14-L'aventura d'Amèrica.....	40
— Matrimoni civil.....	42
15-La vila es transforma.....	44
16-Carretera, carrilet i port.....	46
17-Burgesos i obrers.....	48
— Costums i balls.....	50
18-La lògia "Gesoria".....	52
19-Ensenyament del vuit-cents.....	54
— El cementiri.....	56
20-La vaga del 1900.....	58
21-La Setmana Tràgica.....	60
22-El candidat que guanyà Cambó.....	62
23-L'apostolat social de Mn. Sants Boada.....	64
— 1917, Estat de guerra.....	66
24-Sindicats obrers.....	68
25-La Dictadura de Primo de Rivera.....	70
26-La Segona República.....	72
— Poetes i músics.....	74
27-El Comitè de guerra.....	76
28-Víctimes de la repressió.....	78
29-Els bombardeigs.....	80
30-Represàlia franquista.....	82
31-Anys de fam.....	84
32-Canvis radicals.....	86
33-Immigració i turisme.....	88
— Gaziel.....	90
34-La resistència.....	92
— Bibliografia, agraïments i procedència de les il·lustracions.....	94

Situació

La ciutat de Sant Feliu de Guíxols es troba enclavada a la franja litoral del sistema mediterrani, al vèrtex SE de la comarca del Baix Empordà (segons la divisió territorial de 1931; inclusió, tanmateix, molt discutible).

El terme municipal té 15,18 quilòmetres quadrats que estan en contacte a migdia amb la mar, a ponent i al N amb Santa Cristina i al NE i llevant amb Castell d'Aro.

De fet, Sant Feliu és una petita badia encerclada per serres que davallen cap al mar i encaren la població –obrint-la discretament– cap a migdia. Una badia emmarcada per dos promontoris –el de Castellar o Sant Elm, amb la punta de Garbí, i el Molí de la Forques– que s'endinsen profundament a la mar, com volent formar un port natural.

De la cala als turons, petits horts i conreus es veuen aviat circumscrits per boscos de pins (295 ha.) i d'alzines (306 ha.) que s'enfilen cap amunt.

De la seva extensió, almenys vuit quilòmetres són muntanyosos i forestals; dos i mig són plans i els altres cinc restants formen la gran cubeta, de forma còncaua, amb fortes irregularitats topogràfiques.

Dues torrenteres d'escassa activitat regular –la riera del monestir (formada per la de Sant Amanç i la de les Comes), que desguassa al racó de garbí, i la de Tueda, que ho fa a llevant– constitueixen un sistema hidrogràfic propi, a més dels pous d'aigua subterrània.

Més enllà, al nord del seu terme, la serralada de les Gavarres en el seu extrem meridional es veu delimitada per una fossa estreta i longitudinal –la Vall d'Aro–, la qual segueix el curs intermitent del Ridaura i constitueix com una mena de subcomarca propícia al rendiment agrícola, on s'assenten Solius, Bell-lloc, Santa Cristina d'Aro, Castell d'Aro i Fenals.

Cronologia

Vuitè-setè mil·lenni a. C. Jaciment epipaleolític de Sant Benet. Grups depredadors del postglacial. Indústria microlítica.

Segon mil·lenni a. C. Sepulcres de fossa a les estacions del Pinell, Vilartagues, etc. Població sedentària.

Segle V-IV a. C. Poblament ibèric assentat al Fortim o espigó dels Guíxols de marcada influència grega.

Segle I Canvi d'era. Amb la pau romana la primitiva població s'estableix prop de la riera, al peu del Castellar.

Segle IV-VI d. C. La necròpolis paleocristiana i les restes d'un establiment senyorial cristianitzat trobades en les excavacions de la Porta Ferrada revelen l'existència d'una població durant aquells segles.

968 Primera notícia documental important. Precepte del rei franc Lotari a favor de l'abat Sunyer del monestir de Sant Feliu, confirmant els seus béns.

1181 L'abat Bernat atorga franqueses a la població per les quals restarà exempta d'unes prestacions feudals determinades.

1228 L'abat Bernat és present a les Corts del rei Jaume I, que es compromet de participar en la conquesta de les Balears.

1258 L'abat Gerald dona permís als veïns de Sant Feliu per a construir unes drassanes. Per primera vegada surt el mot "universitat" per a designar l'element associatiu de la població.

1310 Apareixen els primers noms coneguts dels jurats de la vila: Pere Desvern, Pere Fornells i Guillem Oliver.

1323 El rei Jaume II concedeix a la vila la facultat de poder tenir un mercat setmanal i una fira anual.

1354 Sant Feliu esdevé vila reial, com a membre i part de la ciutat de Girona.

1360 Es realitza a la vila el primer fogatge que nosaltres coneixem.

1443 Privilegi reial pel qual es concedeix a la vila poder bastir el seu propi Consolat de Mar.

1522 El papa Adrià VI s'allotja al monestir de Sant Feliu.

1594 Els religiosos agustins s'estableixen a l'hospital vell.

1595 Els jurats de la vila decideixen construir un nou hospital fora muralles.

1652 Les tropes de Joan J. d'Àustria incendien el raval de Tueda.

1684 Sentència que confirma l'abat benedictí com a senyor feudal; el monestir és declarat "castell termenat".

- 1696** Els francesos volen les fortificacions de la vila.
- 1756** Sant Feliu és capital de província marítima.
- 1793-95** Guerra del "Rosselló". La vila es converteix en l'hospital i cementiri de l'exèrcit.
- 1808-13** Guerra del francès. Sant Feliu hi participa amb artillers, sometent i corsaris.
- 1822** Les forces reialistes comandades per Mn. Anton assetgen la vila i calen foc a més de quaranta cases.
- 1835** Exclaustració violenta dels monjos benedictins.
- 1869** "Foc de la Bisbal". El guixolenc Pere Caimó destaca com el capdavanter del federalisme del Baix Empordà.
- 1880** Comença la millor etapa de la manufactura del suro, i l'expansió urbana.
- 1885** S'inaugura la primera escola laica.
- 1892** Solemne inauguració del tren petit.
- 1897** L'ajuntament aprova el pla general de reforma i millores de l'arquitecte General Guitart.
- 1900** Vaga general i conflictiva dels obrers de la construcció i de la indústria surera.
- 1902** Sant Feliu rep el títol de "ciutat".
- 1904** Comencen les obres del port. El rei Alfons XIII ve a Sant Feliu.
- 1909** Setmana tràgica. Es crema l'església de Sant Joan i es saqueja l'escola dels "Hermanos".
- 1910** Sonat triomf electoral de Salvador Albert, i derrota de Francesc Cambó.
- 1917** Vaga general. Les autoritats militars locals desplacen les civils.
- 1919** Es comença a publicar el setmanari confederal "Acción Social Obrera".
- 1924** Dictadura del general Primo de Rivera. Els ex-regidors de la ciutat van a la presó acusats de catalanistes.
- 1931** Els federals tornen a dominar el consistori.
- 1936-39** El Comitè de Guerra es fa amb el control de la població. Repressió, bombardeigs i col·lectivititzacions.
- 1939** Entren les tropes del general Franco. Comencen les represàlies i els canvis radicals. Vicenç Gandol i Jordà es nomenat alcalde pel governador.
- 1946** Robert Pallí i Rovira és l'alcalde de la "Gestora", i mossèn Josep M.ª Cervera i Berta rector de la parròquia.
- 1950** Renovació cultural de Sant Feliu. A partir d'aquells moments comença el turisme de masses.

DEL FORTIM A LA RIERA DEL MONESTIR

1

8

Les diverses mostres arqueològiques trobades i estudiades a l'actual terme municipal de San Feliu de Guíxols –des del jaciment epipaleolític de Sant Benet, passant pels sepulcres de fossa, fins a les destrals neolítiques– palese que les seves contrades han estat gairebé sempre poblades.

Cap al començamen del segle IV a. C. un nucli urbà habitava el Fortim. Era un poblat ibèric autòcton de marcada influència grega que més tard es transformà en assimilar la cultura llatina. Les restes del poblat ens indiquen que existia ja un comerç local, amb intercanvi de mercaderies amb poblats més llunyans.

Conreaven les terres del pla i guardaven les collites de cereals en sitges obertes a la roca.

El canvi d'Era coincidí amb una conjuntura de tranquil·litat social que féu possible l'establiment de la comunitat ibèrica llatinitzada al pla, prop de la riera i de les terres fèrtils de les seves vores. Allí, doncs, hi sobrevisqué fins a la crisi econòmica i social del segle III d. C., on va rebre una influència determinant: la del cristianisme. Des de llavors, l'Església esdevingué un element dirigent importantíssim d'aquella comunitat, que, sense perdre ben bé les tradicions autòctones ni els cultes

El primer nucli urbà –un poblat autòcton ibèric– s'assentà al Fortim. Les restes trobades palesen l'existència d'un intercanvi de mercaderies amb altres poblats.

romans, subsistí en la inseguretad iniciada als darrers temps de l'imperi romà.

Més enllà de l'existència del màrtir cristià sant Feliu, històricament sabem ben poca cosa certa: que més tard, entre el s. VI i el VII, nasqué la piadosa tradició que donaria lloc al culte al màrtir Feliu en el lloc dels *Guíxols*, nom del qual desconeixem la procedència.

Les excavacions realitzades a la Porta Ferrada han permès

Les excavacions que es feren al peu de la torre del Fum provenen la preexistència d'un nucli cristianitzat instal·lat allà entre el s. II i el V dC.

descobrir els vestigis d'una construcció cristiana de final del s. V i una necròpolis paleocristiana de la mateixa època. Tot això fa pensar que en aquest lloc podia haver-hi un establiment senyorial, cristianitzat, amb una vida econòmica i social autosuficient.

Ara per ara desconeixem què s'esdevingué, durant la dominació visigòtica, amb la primitiva població indígena i cristianitzada establerta prop de la riera. Tampoc no sabem què succeí al llarg de la invasió musulmana. En tot cas podem suposar que la presència esporàdica dels sarraïns accentuà la inseguretats dels primers guixolencs, que de tant en tant devien viure refugiats a les muntanyes.

La manca de fonts escrites sobre aquesta etapa de la nostra història és esfereïdora.

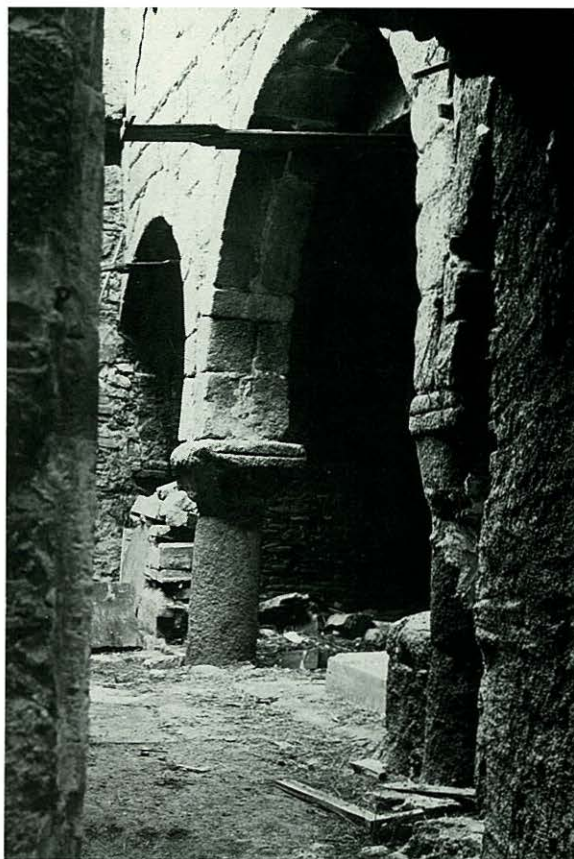
Tan sols l'arqueologia podrà proporcionar-nos algun dia més informació històrica.

Tanmateix, gosem suposar –d'acord amb els nostres millors historiadors– que quan els monjos benedictins decidiren establir-se a Sant Feliu de Guíxols, ho feren en un lloc ja habitat per un veïnat que podia disposar fins i tot d'una petita església.

L'ESGLÉSIA ROMÀNICA

2

La Porta Ferrada (s. X), formada per tres arcs de marcada ferradura, és una petita mostra arquitectònica del primitiu cenobi benedictí. La fotografia és d'abans de les primeres restauracions.

10

Després de la conquesta franca (s. IX), en què ja hi hagué una relativa estabilitat, s'emprengué arreu de la nostra geografia una tasca de repoblament i d'organització. Bona part d'aquests esforços colonitzadors, en diferents fases, foren realitzats per monjos benedictins, o per iniciativa pròpia o, sovint, per suggeriment dels comtes catalans.

És el que ocorregué aquí, i el lloc que els religiosos escolliren per establir-se fou al costat de la riera, al peu del Castellar, on ja hi havia aquell nucli de població de què hem parlat.

Hem de suposar que primerament els monjos hi bastiren l'església monacal i les altres dependències, amb llurs fortificacions. Es procurà una explotació de terres prou àmplia i, un cop consolidada la institució colonitzadora i evangelitzadora, s'adreçaren al monarca franc, Lotari, perquè confirmés oficialment les seves propietats. I en efecte així ho féu, l'any 968. El precepte del rei franc és la primera notícia escrita,

important i seriosa, que tenim del cenobi benedictí. És força versemblant, doncs, situar la seva fundació a la primera meitat del s. X.

Mentrestant, a l'ombra del monestir començà a formar-se la vila, una petita comunitat de camperols que devien arribar a la quasi-propietat de la terra en domini útil.

Més tard, el monestir benedictí esdevingué un dels més rics i

prepotents, en augmentar els seus dominis territorials. Entrà a formar part d'una jerarquia senyorial que es va anar apropiant dels excedents productius generats per aquests mateixos camperols, artesans i pescadors aplegats al seu entorn.

D'aquesta primera etapa de la nostra vila ha romàs en peu el testimoniatge de la Porta Ferrada, les torres del Fum i del Corn i el frontis romànic (s. X), situats al nord de l'actual església parroquial.

La part inferior de la Porta Ferrada està formada per tres arcs de marcada ferradura

—d'aquí, ben segur, li ve el nom—, i la part superior la forma una galeria de tres obertures triforades amb arquets lleugerament ultrapassats, és a dir, que cada obertura té tres arquets de ferradura separats per petites columnes.

Es tracta d'una petita mostra arquitectònica del primitiu cenobi guixolenc de la qual desconeixem la seva exacta funció.

Al sud-oest de l'església hi ha la torre del Corn, de planta rectangular i de grans dimensions, a la qual manca la part superior. Al nord-oest hi

trobem la torre del Fum, de planta de semicercle, coronada de merlets d'època posterior; s'aixeca sobre un basament format per les ruïnes d'un edifici del s. V. Una i altra servien de torres de guaita i de fortificació.

El frontis romànic presenta tres finestrals de doble esqueixada i arcs de mig punt.

Més amunt s'obren dos ulls de bou i, al mig, una obertura cruciforme reconstruïda. A l'interior de l'església, una nau de volta de canó, força ampla i construïda amb petits carreus, completa aquesta part romànica.

Conjunt romànic constituït per les torres del Fum i del Corn i pel frontis romànic (s. X), que ha romàs en peu en testimoniatge de la primera etapa de la nostra vila.

L'ESPIGÓ DELS GUÍXOLS

És evident que l'espigó dels Guíxols ha estat important en la nostra història. A més de ser el primer nucli habitat, ha estat escenari de moltes de les millors tradicions populars dels nostres avantpassats.

Així, deixant de banda les múltiples variants de la llegenda, ens fem ressò de la versió més coneguda i amena de Sant Feliu l'Africà: d'aquella que conta que el màrtir cristià fou portat al turó dels Guíxols o del Fortim –on avui hi ha l'edifici del Salvament– i des d'allí pel penya-segat, amb una mola de molí lligada al coll, el sant fou llançat al fons del mar per la banda de Calassanç, on els àngels el recolliren i el passaren al port de l'Abric, és a dir, a la badia, a través de la cova que hi havia sota el penyal i que comunicava una cala amb l'altra. Dissortadament, el Club Nàutic avui no ens la deixa veure.

Doncs bé, imitant la proesa del sant patró, per la Festa Major alguns mariners, que per alguna raó havien fet la prometença, es tiraven també a la mar des del Fortim i nedant per la cova del sant sortien a la badia. Era el salt de la mort o el "valga'ns, sant Feliu", tradició que recull Ferran Patxot en el seu llibre "Ruïnes de mi convento".

En aquest mateix lloc i en temps de sequera es portava la imatge de sant Feliu per demanar la pluja. Tanmateix, alguna vegada l'eficàcia de la pregària fou tan immediata que la piadosa comitiva no tingué temps de tornar eixuta a l'església, i es mullà completament.

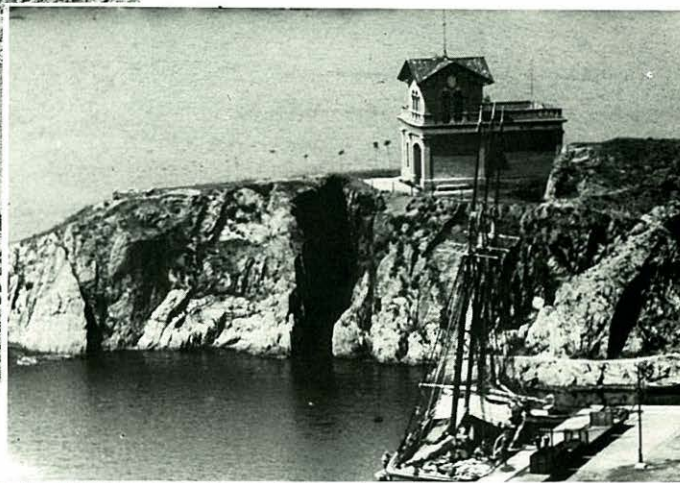

Devota imatge de Sant Feliu del s. XVII, gravada sobre coure, que representa l'escena principal, quan és salvat de les aigües pels àngels. Al fons, l'evocació de la vila emmurallada.

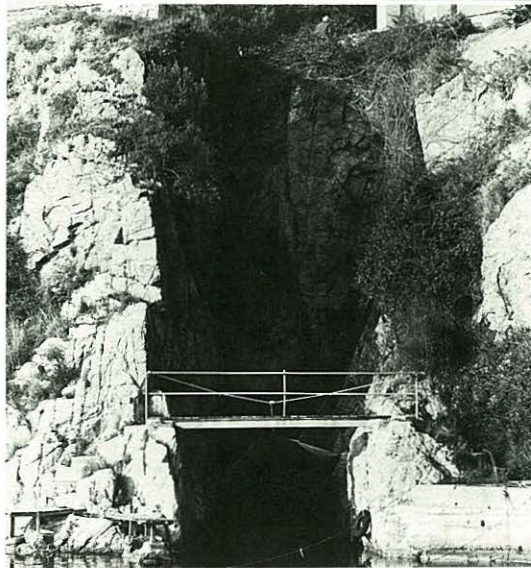
"Des dels Guíxols sou llançat al mar, amb una gran mola. Un àngel des del cel vola i a la platja us ha portat que en honra vostra es diu "Calassanç" des d'aquell dia".

(Goigs del gloriós màrtir sant Feliu l'Africà).

A. T. V. — 841 - SAN FELIU DE GUIXOLS, Playa de Calazans

Des de la platja de Calassanç, avui desapareguda, es veu l'espigó dels Guixols o Fortim. Sota l'edifici del Salvament, la cova del Sant a la qual fou llançat el màrtir, segons aquella llegenda, pel penya-segat, que es veu en detall en aquestes fotografies, una de començament de segle i l'altra actual, amb la passarel·la que s'hi ha afegit.

SOCIETAT MEDIÉVAL

3

14

Segons el fogatge de 1360, Sant Feliu comptava amb 230 focs (cases o habitatges), sense incloure-hi jueus, servents, esclaus ni religiosos. La vila tenia, doncs, un miler d'habitants aproximadament.

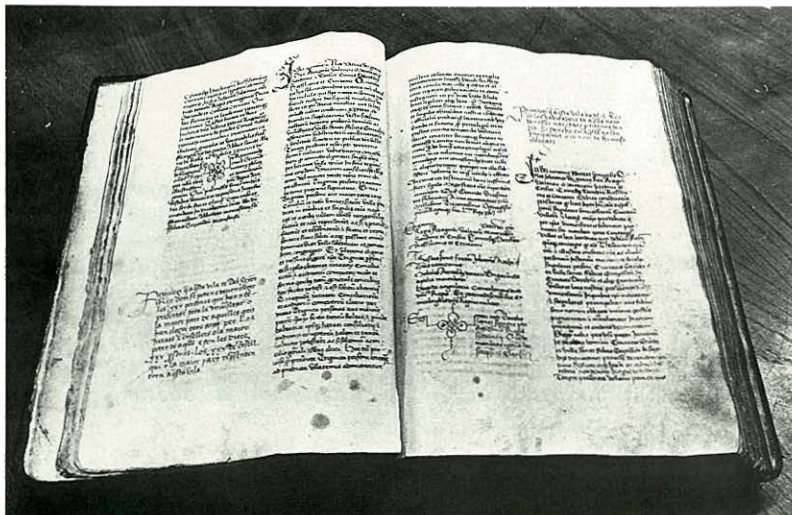
Ara com ara desconeixem el nivell alimentari del poble, però sabem que bàsicament es nodria de pa de blat i d'ordi –el bescuit, que es conservava més temps, l'utilitzaven especialment les embarcacions que es feien a la mar–, de carn (de gallina, sobretot, i de porc), de peix (sardines i tonyina), ous, vi i oli. Als horts es collien cols, cebes, alls i porros. Es parla també de fesols i cigrons. Dels altres llegums, no se'n diu gaire res.

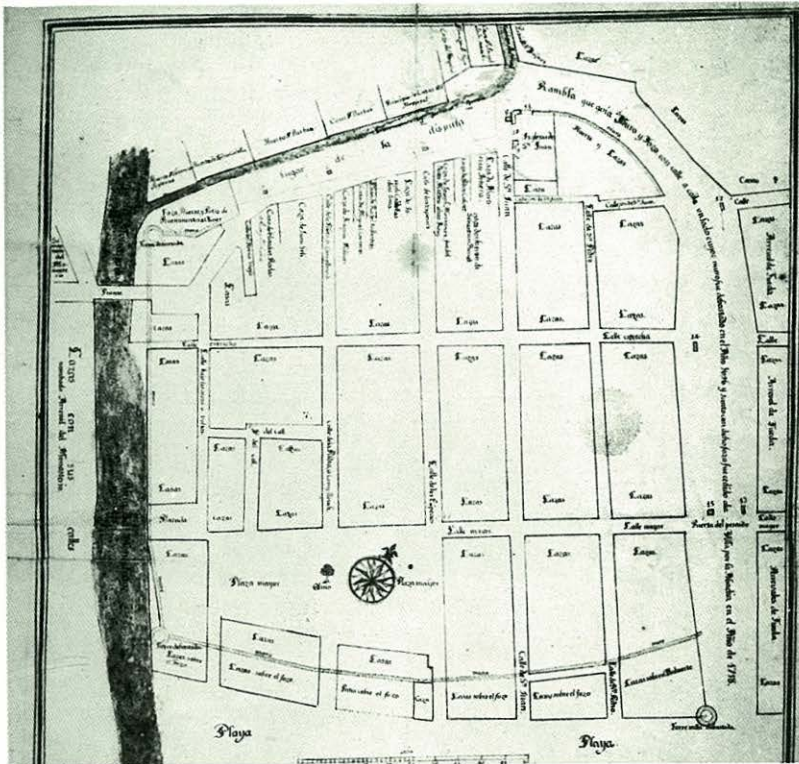
Tanmateix, les freqüents pestes i epidèmies que tingueren lloc periòdicament durant els segles XIV i XV palesen que la fam era un problema per resoldre i demostren, per tant, el baix nivell alimentari de la població.

Hi havia, doncs, nombrosos pobres, dels quals tenien cura institucions com La Pia Almoina o l'Hospital dels pobres. Aquesta caritat institucionalitzada, a càrrec de la universitat, acomplia una funció social –suavitzant les tensions– i ensem religiosa.

L'estament social més alt era sens dubte l'eclesiàstic, que continuava gaudint d'un seguit de privilegis. D'altra banda, no sembla pas que a la nostra vila existís un estament aristocràtic, però és lògic pensar que hi podia haver quatre o cinc famílies equiparables al patriciat gironí, com per exemple la família Campllonch. L'estament més nombrós de la vila estava format per artesans (mestres d'aixa, calafats, etc),

Llibre Vermell, cartulari manuscrit dels ss. XIV-XV que es conserva a l'Arxiu Municipal. Conté, transcrits, els principals documents que fan referència a la universitat de la vila.

Plànol-croquis del començament del s. XVIII, que comprèn el primer nucli de la vila emmurallada. A l'època medieval els mercaders, negociants, notari, etc. hi residien, preferentment.

menestrals, pescadors i mariners, que s'organitzaren en gremis i confraries.

Més avall, socialment parlant, venien els marginats: jueus (comunitat que ens ha deixat el record del seu barri, carrer i travessia del Call), servidors i esclaus, pobres d'ofici, alcavots i dones públiques.

Per un seguit de causes molt complexes, el sistema de relacions feudals entrava en crisi. Hi havia malestar al camp

i a la ciutat, i esclatà la guerra civil catalana (1462-1472).

En aquest context de dificultats que va afectar tot Catalunya, també a Sant Feliu es produïren agitacions, rivalitats i lluites. Per això el batlle i els jurats de la vila disposaren que, sobretot de nit, els guixolencs no portessin armes dins la vila. Hom hi prohibí les espases, els coltells, les pilotes de plom, les ballestes, les llances, els bastons emplomats, etc.

Jocs medievals

Les poques estones de lleure de què podien gaudir en general els ganxons medievals s'omplien mitjançant els actes religiosos i el joc. El temps d'oci era controlat per l'Església, i, també el saber, les creences i la moral. Processons i pregàries demanant a Déu la pluja, l'acabament d'epidèmies, etc. eren quelcom usual. Dir mal de Déu o de la Madona Santa Maria podia comportar càstigs divins; per això els jurats també ho prohibiren.

D'altra banda, també jugaven a la pilota i amb rutlla, es feien rifles i tir a la ballesta. Tanmateix, existien jocs viciosos i il·legals; jugar-se els diners a les cartes o als daus.

LES MURALLES DEL "CARRER" DE GIRONA

4

16

Des del començament del s. XIV la vila disposava d'una organització jurídica comunal molt semblant a la de les principals ciutats reials de Catalunya, i a mitjan s. XIV Sant Feliu esdevingué vila reial, com a part o carrer de la mateixa Girona, gaudint per això dels mateixos privilegis i càrregues que els gironins.

Cada any tres jurats o cònsols amb un consell assessor format per trenta prohoms de les famílies més benestants de Sant Feliu regien la *universitat*.

Tot amb tot, l'abat benedictí mantenia encara una jurisdicció superior, que era

Petites mostres que encara queden de les muralles. El fragment de can Roig, al costat de l'Ajuntament, ens permet d'apreciar –a l'extrem superior dret de la foto– l'alçada que tenia la muralla pel costat del mar. L'altra –foto de sota–, al nord, ja era més baixa. Es situada en un solar del carrer de la Notaria, número 5.

exercida pel batlle, el qual rebia el jurament dels cònsols i alhora intervenia en el consell local vigilant i controlant l'administració de tota la senyoria. Per tant, la vila de Sant Feliu era mig reialenc mig de la senyoria eclesiàstica.

Mentrestant, durant aquests segles XIV i XV, la petita vila s'anà rodejant d'unes sòlides muralles, fins a esdevenir una autèntica plaça forta. Les obres de fortificació –murs i valls– duraren molts anys i constituïren per a la *universitat* una tasca econòmica molt costosa.

Artisans i mercaders eren la *universitat*

A partir del s. XIII la població guixolencsa començà a prendre consciència ciutadana davant el poder feudal que retenia el monestir, i així aparegué el mot universitat per designar l'element associatiu de la població, artesans i mercaders sobretot. Podríem dir que paral·lelament al desenvolupament econòmic, els

nostres vilatans s'afirmaven en llur personalitat comunitària.

Entre el monestir i la universitat van anar apareixent contradiccions lògiques d'uns interessos antagònics, feudals d'una banda, i artesans i mercantils de l'altra. Però no per això desaparegué l'estament social dominant que, de retruc, s'havia anat beneficiant del creixement econòmic experimentat a la vila.

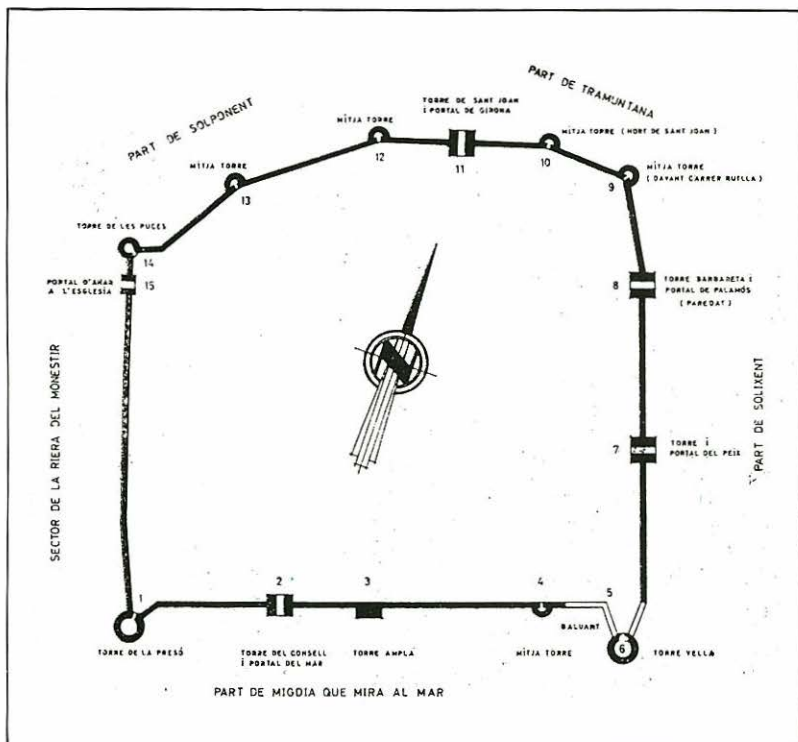
El traçat de la muralla seguia els actuals carrers de la Riera (J. Garreta), a ponent; de l'Hospital i placeta de Sant Joan, al nord; la Rambla Vidal, a llevant; i el Passeig, a migdia.

El nucli de la vila emmurallada era la plaça. Totes les transaccions econòmiques tenien lloc a la plaça, on el mostassaf fixava els preus i controlova els productes, els pesos i les mesures.

A extramurs hom trobava els ravals del Monestir o de la Riera, i el de Tueda, per la banda de llevant i tramuntana. Una mica més lluny hi havia la barriada de Sant Amanç, formada per vilatants dedicats especialment al conreu de la terra i que restaven més subjectes, sotmeços, al monestir.

Bona part de l'estament social més humil vivia preferentment al ravall, mentre que mercaders, negociants i la gent de professions liberals residien a l'interior de la vila emmurallada.

Esquema de les muralles de la vila. El traçat de la muralla seguia els actuals carrers de la Riera (J. Garreta), a ponent; i de l'Hospital; i placeta de Sant Joan, al nord; la Rambla Vidal, a llevant, i el Passeig, a migdia.

COMERÇ MARÍTIM

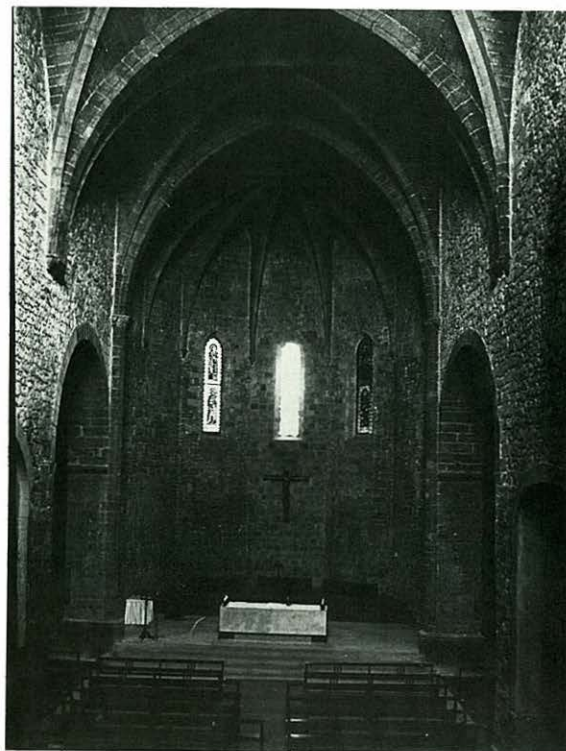
5

18

La mar –aleshores pràcticament l'única via de comunicació– predisposà els guixolencs a les activitats marítimes: pesca i comerç. Mercaders i mariners d'ací començaren a dedicar-se, ultra a la navegació de cabotatge, a recórrer tot el Mediterrani (s. XIII), i Sant Feliu s'incorporà per mèrits propis al dinamisme de la Catalunya medieval.

Navegar no era pas una cosa planera. A més del perill de les tempestes i dels naufragis, els guixolencs corrien el risc de caure en mans de corsaris i pirates, o dels sarraïns, que solien demanar pels seus captius un rescat.

Els segles XIV-XV es bastí la part gòtica de l'actual església parroquial. És una nau amb creuer, tres absis de planta poligonal, voltes de creueria i claus de volta decorats amb relleus. L'absis central i les absidioles tenen finestrals d'arc ogival. Es construïren, a més, cinc torres de fortificació sobre la capçalera del temple gòtic amb merlets rectangulars.

La creació del mercat setmanal i de la fira anual –privilegis concedits pel sobirà (1323)–, així com la intensificació del comerç marítim, ens indiquen el desenvolupament econòmic de la vila –centre comercial de la zona–, la presència d'uns excedents i d'una certa especialització productiva.

Cal tenir en compte que la ciutat de Girona depenia també

del mar per als seus proveïments de cereals, d'arròs i de llana, i ensem per exportar la seva producció de draps i cuiros. Generalment, el seu port era el de la vila. I d'aquesta manera les mercaderies havien de ser transportades de Girona a Sant Feliu, i a la inversa, amb carros tirats per animals de bast –muls i ases–, feina que feien els tragners.

*La mar –aleshores
pràcticament l'única
via de comunicació–
predisposà els
guixolencs a
l'activitat marinera.
El comerç ha estat
una constant de la
història del nostre
poble.*

Un altre privilegi reial, del 1443, concedia a Sant Feliu la possibilitat d'erigir un Consolat de Mar propi, que es faria de forma similar al de Barcelona, amb els seus còsols de mar, jutge d'apel·lacions, etc. I més tard, s'aconseguien la llotja i el port.

Mentrestant, les drassanes, bastides per un privilegi abacial del 1258, continuaven la seva feina de construir embarcacions: vaixells de rem (galeres, llenys) i vaixells rodons (naus, coques), i al seu voltant hi treballaven velers, remolars, corders, etc.

Quan el veguer pujà agenollat les escales de la Catedral

El segle XIV, també Girona tingué problemes amb l'abat benedictí de Sant Feliu, quan aquest feu embargar les mercaderies gironines descarregades al nostre port, fins que no paguessin l'import de ribatge, mesuratge i pesatge al monestir, alhora que els

oficials reials eren expulsats de la nostra vila. Quan el veguer i el sots-veguer de Girona tingueren ocasió, com a represàlia, feren empresonar l'abat i el seu cambrer. Ni mai que ho haguessin fet! Perquè immediatament el tribunal eclesiàstic inicià un procés de censures, d'excomunió i de penitència pública contra els esmentats representants reials, els quals foren condemnats a passejar descalços amb hàbits de reus i a ser assotats

simbòlicament; i, així, van haver de pujar de genolls les escales de la catedral a fi de poder obtenir el perdó eclesiàstic.

Aquest incident, aquí molt resumit, ens revela una mica fins on arribava el poder religiós enfront dels mateixos funcionaris del rei. Aquest afer tingué greus conseqüències per a Sant Feliu, ja que paralitzà el comerç, en ser tancat el port.

(GRAHIT). Emili, *Memorias y noticias para la historia de San Feliu de Guixols*. Girona, 1874. Pàg. 145).

PESTES, GUERRES I BANDOLERS

6

20

Durant els segles XVI i XVII la població guixolencsa romangué estancada. Aquest estancament demogràfic cal atribuir-lo a la cadena de malures de fam-pestes-guerres que delmaren el nostre poble.

D'altra banda, era realment elevada la taxa de mortalitat entre mariners, víctimes de temporals al Mediterrani, a les costes d'Àfrica o a les "Índies", o bé d'actes de pirateria.

A més, durant aquests mateixos segles la població patí també les conseqüències de la guerra amb França: càrregues insuportables per allotjaments de francesos i de

"tercios" castellans, pillatges, etc.

Entretant, augmentava la fòbia popular contra els monjos, i especialment contra els castellans. El 26 de gener de 1641 els jurats guixolencs s'adreçaren a la Diputació General per comunicar-li que s'estava fortificant la vila i que, arran d'una topada amb els monjos benedictins, s'havia commogut tot el poble i que per evitar escàndols havien expulsat tres monjos castellans de la vila, entre ells el famós historiador del monestir P. Cano.

En la "revolta catalana", Sant Feliu fou objecte d'agressió per

part de les tropes de Joan d'Àustria. El raval de Tueda va ser incendiat (1652), així com les collites i els conreus, i s'enfonsaren i es cremaren moltes embarcacions, amb llurs mercaderies.

Tanmateix, les fortes muralles que encerclaven la vila protegiren la vida de molts guixolencs. Però el 1696, represa la guerra, els francesos volaren amb dinamita les fortificacions de la vila, el castell i l'ermita de Sant Elm. Només restà en peu el sistema defensiu del monestir.

Un altre factor que incidia negativament sobre la

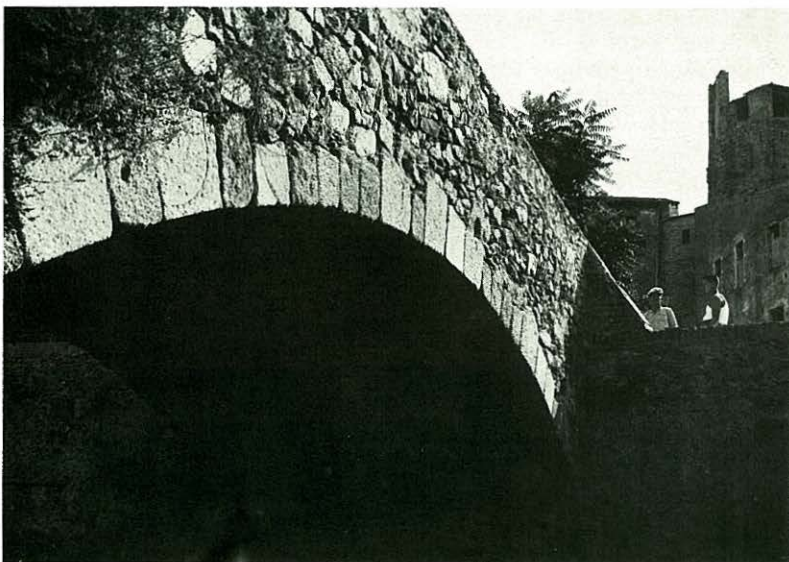
L'ermita de Sant Elm. Al s. XVII era un castell important, útil com a guarda i sentinella del port de la vila. Entre 1695 i 1696 fou completament enderrocat pels francesos.

Pont de pedra o "del piló" sobre la riera del monestir, construït al s. XVI. Comunicava la vila amb el monestir i el seu raval. Fotografies preses abans que es cobris la riera, entre 1932 i 1934.

població era el bandolerisme. Una part del poble, descontenta i marginada, s'afegí a les lluites de diferents faccions o bàndols de l'època anterior. Per això el 1575 la universitat hagué d'armar 188 homes a fi de protegir-se dels bandolers. Fins i tot el monestir fou assetjat per un bandoler que se n'havia fet a causa d'haver estat obligat a pagar uns diners a l'abat del cenobi.

Altrament, els jurats de la vila acusaren el monestir —és clar que això s'ha d'emmarcar en el context de les eternes lluites entre la *universitat* i el monestir— d'acollir bandolers. I més encara, el monjo-abat gironí Benet Tarrats fou acusat, en un procés que se li instruí, de ser amic de lladres i bandolers, d'haver fet matar un frare enemic seu i d'haver disparat contra un home amb un arcabús que portava sempre a sobre, fins al punt que no el deixava ni a l'hora de celebrar missa.

L'OCELL DE LA PESTA

La publicació guixolencina "Ciutat Nova" va reproduir, en la seva edició del 13 de novembre del 1915, aquesta llegenda, amb la signatura J.B., que possiblement és de Josep Berga i Boada. Originalment la llegenda havia estat publicada a "El Deber" d'Olot. Ens ha estat facilitada per Joan Torrent i Fàbrega, a través d'"Àncora" F. M. 1969:

Molt temps feia que la més vella, espellifada i maliciosa de les bruixes de la Selva la portava votada a la gent de Sant Feliu... Tot fa creure que el motiu de la rancúnia de la bruixa foren les burles i fàstics que li tirava la canalla quan demanava l'almoina pels carrers de la vila. El cert és que els seus raonaments degueren commoure totes les bruixes de Catalunya, puix en la reunió que aquestes celebraren en el Coll de Malrem, determinaren de portar a cap contra la vila de la costa un escarment fort i sagnant. Perquè ningú no es deslliurés de la venjança, acordaren provocar totes elles una forta tempesta de mar i terra com mai cap altra no haguessin vist els pobles de la marina catalana. No obstant això, la més cruel venjança que en son cor covava la rancuniosa bruixa de la Selva, poc la volgué dir, aquesta, a ses companyes.

Devia ser a mitjan s. XVII, poc abans de caure Barcelona a les mans de Felip IV, quan aparegué de sobte sobre el cel i la mar de Sant Feliu una espessa nuvolada, moguda i agitada pels vents més oposats. Fou en aquells precisos moments, mentre totes les barques de pescar eren en mar, que el poble esverat pogué veure com, una després de l'altra i enmig d'un terrabastall formidable de trons i llamps, aparegueren sospeses entre el cel plomís i les aigües revoltes set formidables mànegues marines. Semblaven totes set manejades per esperits infernals..., i arribà un moment que, apropant-se l'una a l'altra, formaren com un sol cos de gran potència, que semblava voler engolir les barques pescadores... La desolació i l'espant eren

Al balcó de la casa dels Barraquer (avui hi ha el mercat) hi havia hagut l'ocell-drac de ferro -que segons sembla recordava la llegenda de l'ocell de la pesta. El dia de Corpus, de la seva boca sortien coets que espetegaven en passar la processó del Corpus. (La família Barraquer conserva encara l'ocell de ferro, a casa seva).

generals en la xamosa vila levantina, poc abans tan tranquil·la i riallera. No paraven les pregàries dels monjos de Sant Benet ni els imperatius conjurs de l'abat, el qual, mentre les campanes del monestir tocaven a mal temps, des de la porta de l'eglésia, sostenint en la mà la

Una altra figura guixolencsa que podria tenir relació amb aquella de ferro és el "dimoni" amenaçador, animal fantàstic també amb bec, ales i forques, que es troba a la cantonada del carrer de Sant Antoni, avui hostal del Drac; desconeixem la data de la seva construcció.

Vera-Creu, anava conjurant la tempesta fent signes de la creu en l'aire... Sols després de molts fàstics pogué ésser allunyat el perill, i mercès a l'eficàcia dels exorcismes es salvaren les barques...

Semblava haver renascut la tranquil·litat a la vila: la mar era calma i blavosa; totes le bruixes agitadores de la tempesta s'havien retirat vençudes; el cel lluïa diàfan. Mes de sobte, com un parrac després misteriosament del cel, caigué enmig de la plaça un ocellàs negre, d'aspecte esgarrifós. Encara les canals de la vila regalimaven i els carrers estaven plens de fang i aigua, quan un escamot de quitxalla atrevida s'apoderà del feréstec animal, i amb xisclets i aldarull, cridà els campanys més temorencs perquè anessin a veure aquell estrany ocell. Poc ells ni tampoc llurs pares no sospitaven que dintre el cos d'aquell animalàs hi hagués concentrada tota la ràbia de la bruixa selvatana! Certament no durà gaire l'alegria i la disbauxa de la inexperta quitxalla, que feia amb l'animal, molt mal ferit, tota mena de gatuperis. En efecte, l'un després de l'altre, els més entramaliats de la colla començaren a caure com ferits per quelcom inesperat, i no trigà a ésser general el contagi, així com la consternació entre els de Sant Feliu, que per llarg temps portaren dol, recordant la mala treta de la maleïda bruixa. Vista la singularitat i gravetat del cas, es reuniren els principals de la vila, i per tal com l'epidèmia no volia cedir, un dels presents, l'honorable senyor Barraquer, prometé que, en cas de cedir la pesta, construiria un ocell de ferro que recordés el fet luctuós a les generacions futures.

Encara avui existeix, a la casa pairal del senyor Barraquer de Sant Feliu de Guíxols, el referit ocell, el qual fou un dia posat al balcó que dona a la plaça i carrer per on passava la processó de Corpus, i en tal diada, per la seva verinosa boca llançava focs artificials, creient no pocs dels petits, als quals llurs pares contaven la història del famós ocell (quan malparlaven a alguna pobra vella), que aquell negre animal del balcó era el mateix que feia segles havia caigut a la plaça".

L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN

7

24

L'origen de l'església de Sant Joan procedeix del primitiu hospital de pobres que la vila tenia ja els primers anys del segle XIV.

El 26 de novembre de 1548 els jurats de Sant Feliu obtingueren la llicència per a construir a l'hospital una capella dedicada a sant Joan Baptista. Es pot dir que, a partir d'aleshores, els representants de la *universitat*, junt amb els clergues seculars o beneficiats, feren el que pogueren per convertir la capella de Sant Joan en parròquia independent de la monacal, pretensió a la qual el monestir mai no cedí. Aquest plet durà fins que els

Baralla per un cadàver

Sobre el plet entorn de la nova parròquia, els partidaris del monestir benedictí van deixar escrites notícies de les quals extraïem aquest fragment:

"Tornant ara la mirada sobre el que s'esdevenia a la vila en temps en què la *universitat*, els beneficiats seculars, els pares agustins i mossèn Oliu, com a rector mantingut amb violència, s'havien conjurat contra el monestir, no podem deixar silenciats un fet preciós (sic!), que és com se segueix. Havent mort una persona, l'endemà Mn. Oliu va anar a casa del difunt abans de l'hora que acostumava a fer-ho la parròquia monacal. I quan aquesta hi arribà (a casa del difunt), es va trobar sense el cadàver, puix que ja se l'havia endut Mn. Oliu i li estaven fent

els funerals a Sant Joan. Un cop acabats els oficis, varen anar a enterrar-lo al cementiri que era dins el monestir, ja que era l'únic. Hi anava com a rector Mn. Oliu, junt amb els pares agustins. En entrar al cementiri es varen presentar també els monjos benedictins amb la seva creu parroquial i intentaren apoderar-se del cadàver. Les persones que acompanyaven el difunt s'amotinaren (sic). Amb aquestes, el cementiri s'omplí d'altra gent, i començà una forta discussió sobre qui s'havia d'endur el mort. L'abat i els monjos injuriaren i vituperaren els altres, i allò acabà a cops de pals. En aquest escandalós avalot resultaren ferits i maltractats alguns monjos i el que portava la creu. Sobre aital tràngol s'instruí causa criminal".

(*"Noticias de la Iglesia o capilla de San Juan sita en la Villa de Sant Feliu de Guixols, sacadas del archivo del Monasterio).*

benedictins varen ser exclaustrats, el 1835.

Veient que no era possible que fos acceptat que els clergues es fessin càrrec de la pretesa nova parròquia, els jurats ho intentaren a través de la presència dels religiosos agustins, als quals es concedí l'hospital com a convent. Era l'any 1594. L'any següent, els jurats i consellers de la vila decidiren construir un nou

hospital fora muralles, allà on és avui, per tal de facilitar les possibilitats que Sant Joan esdevingués parròquia, i per a evitar possibles contagis d'epidèmies.

La *universitat*, sempre d'acord amb els clergues seculars que depenien de la parròquia monacal, planejà estratègicament un model de parròquia que administrarien els frares agustins.

L'any 1595 els jurats i consellers de la vila decidiren de construir un nou hospital fora de les muralles, on avui resta emplaçat. Posteriorment, al s. XVIII, els jurats hi feren obres importants de reforma.

Tanmateix, els serví de ben poc. El 1600 els agustins varen ser expulsats de Sant Feliu, però intentaren tornar un any després, i per segona vegada els feren fora.

Amb tot, la comunitat de beneficiats –d'acord amb els representants de la vila–reprengueren la lluita.

Necessariem un llibre ben gruixut per a explicar fil per randa tota aquesta història. Per això ens limitem a citar un fragment o exemple de les notícies que sobre aquest afer deixaren escrit els partidaris del monestir benedictí.

A l'hospital vell, s'hi bastí una capella a Sant Joan Baptista (1548). A partir d'aquell moment els jurats de la universitat, junt amb els beneficiats (clergues seculars), intentaren convertir-la en parròquia del poble, independent del monestir. Totes les temptatives fracassaren.

A les fotografies, imatges que es conserven al Museu de la Ciutat procedents de l'antiga església de Sant Joan, fotografia antiga de l'església i el garatge Central que ocupa avui el seu lloc.

Al Manual d'acords de l'Ajuntament de Sant Feliu, s'hi troba, l'any 1696, aquesta ressenya d'un ajusticiament que retrata amb tota crueta com era el sistema judicial d'aquella època:

"Era una nit del mes d'agost de 1916. Els guàrdies que vigilaven al Portal del Peix avisaren el Jurat en Cap de la Vila (Joan Blanch) que uns miquelets s'havien fet amb un llagut amb la intenció de robar una embarcació de Tossa que entrava al port.

Els jurats de la vila amb tot de gent armada detingueren els quatre miquelets: el francès Mateu Laflor, Baldiri Carreras de Fonteta, Gabriel Margarit de Barcelona i Salvador Moner de Fenals d'Aro; els quals passaren a la presó per ordre del batlle.

L'endemà s'assabentaren que aquells presumptes malfactors també havien violentada una dona casada de Santa Cristina d'Aro. Un cop es pogué confirmar la darrera notícia, hom demanà al virrei i Capità General de Catalunya –Francisco de Velasco– que fes justícia.

Immediatament el Virrei envià a Sant Feliu l'Auditor General del Reial Exèrcit qui, després de constatar la veracitat de les acusacions i de trametre-ho així al Virrei, dictà sentència: Laflor, Carreras i Margarit foren condemnats a mort; Moner, en canvi, a cinc anys de galeres.

Perquè s'acomplís el veredict, una companyia de Justícia, un regiment de cavalleria i dos botxins s'arribaren a la nostra vila.

El dia 29 d'agost els tres condemnats a mort van ser conduïts a una cel·la dels baixos de la Casa de la Vila, a la part de sol ixent. Allí, entre nou i deu del matí, se'ls féu saber la sentència a mort. Des d'aquell moment no els mancà el consol de diversos monjos i d'altres preveres. Es confessaren, i a la mateixa cambra s'improvisà un altar amb el Sant Crist i la imatge de la Verge del Roser.

A la matinada del dia 30 se'ls viaticà. Al migdia, –la plaça de gom a gom amb guixolencs curiosos, companyies de soldats i del sometent local–, va sortir de l'església parroquial el Sant Crist seguit d'una nombrosa processó, amb

La plaça fou des del s. XIII el centre de la vida guixolenc. Entre moltes altres coses, també s'hi acompliren actes de justícia. Al s. XVIII, a l'om que hi havia al mig, varen ser-hi penjats uns condemnats a mort. Fotografia de començament de segle.

*El molí de les
Forques, promontori
que s'endinsa a la
mar, darrera de la
que fou platja de
Calassanç, i en el
qual es penjaren de
nou les despulles dels
reus.*

27

lluminària d'atxes, Penó i Ganfarons de la Sang. Davant anava un home vestit de negre, amb la cara tapada i tocant una campaneta.

En arribar a la Casa de la Vila, el botxí tragué a fora en Mateu Laflor amb el dogal al coll i, acompanyat de la fúnebre comitiva i dels frares que no el deixaven, va ser penjat d'una branca de l'om que hi havia al mig de la plaça de la vila.

Els altres dos reus varen ser ajusticiats de la mateixa manera.

El Sant Crist, amb el seu luctuós seguici, se'n tornà a l'església, on la comunitat de monjos i altres creients feien pregària.

A la tarda del mateix dia, Salvador Moner – condemnat a galeres pels mateixos fets– i Francisco Vidal –condemnat per lladre arran d'uns altres fets– foren trets de la presó perquè contemplessin el macabre espectacle dels tres companys penjats.

Més tard els cossos sense vida varen ser despenjats de les branques de l'om, i a en Carreres i a en Margarit se'ls donà terra sagrada al cementiri de l'església parroquial. El cadàver del francès, en canvi, fou penjat de nou pel botxí a les forques de la vila, que eren enllà de Calaçans”.

VINS I AIGUARDENTS

8

28

Quan el famós viatger i polític Francisco de Zamora visità Sant Feliu (1790), deixà anotat en el seu "Diario" que ací només es collia vi i blat per a uns quatre mesos, que a Sant Elm s'hi feien moltes vinyes i que hi havia vuit fàbriques de bótes de vi.

Efectivament, durant el segle XVIII el predomini de la vinya era absolut per sobre dels cereals i l'horta. Però aquest predomini no estava pas determinat només pel medi geogràfic, sinó també per una precoç especialització exigida pel comerç de cabotatge.

Hi dominava molt també la petita propietat. La gran

majoria dels propietaris de les vinyes eren pescadors, mariners, artesans i jornalers que obtenien de la terra un guany complementari i, ensems, estones de distracció en moments de poca feina.

Aquestes peces magres de terra on es conreava la vinya tenien, a més, l'avantatge de ser molt mòbils, és a dir, fàcils de comprar i vendre, i de passar d'unes mans a d'altres.

La vinya ocupava el terreny més rost, emprant la sàvia tècnica de la feixa. La preparació era laboriosa

perquè s'havien d'arraconar les pedres, construir marges, etc. Les terres més planes es dedicaven als cereals i les més fèrtils a l'horta.

El senyor Zamora tenia raó. Les collites de vi no cobrien les necessitats de la població ni les del comerç i calia comprar-ne a fora.

Els vins més corrents a casa nostra eren el claret, el vermell –avui, el negre–, el blanc i la malvasia, que a la menuda es

La destil·lació dels vins s'introduí també a la vila, per l'avantatge que tenia pel que fa al comerç. El 1786 ja n'hi havia una fàbrica al carrer del Mall.

venien a càrregues, mitges càrregues, quarts, quarterons i mitjos quarterons.

En aquest segle XVIII s'introduí també a Sant Feliu la destil·lació dels vins, amb el clar avantatge que, amb vista al comerç, el transport de l'aiguardent no era tan problemàtic com el del vi. Ja el 1786 hi havia una fàbrica d'aiguardents, al carrer del Mall.

Aviat, però, aparegué la picardia. Per escapar-se de pagar l'impost pel dret d'arrendament amb què es gravava la venda d'aiguardent, alguns guixolencs fabricaven i venien resolis, una barreja d'aiguardent, sucre i un ingredient olorós que, en no coincidir exactament amb l'aiguardent, es presentava com un licor diferent pel qual no volien pagar.

És clar que els jurats de la vila no s'hi conformaren i feren tot el possible perquè haguessin d'abonar els impostos, amb els quals calia pagar a més a més al monestir el cens de 78 lliures, 7 sous i 7 diners anuals.

Les vinyes, que s'enfilaven en feixes d'escassa amplada per les terres ermes, es veieren completament malmenades per la fil·loxera de la darrerria del segle següent.

Etiqueta de l'anís Perla de la Marina, del s. XIX. Evoca la vella tradició ganxona de la fabricació d'aiguardents i resolis.

SALAÓ I XARXES

9

30

Durant el segle XVIII augmentà la població guixolenc. Dels 1.600 habitants de començament de segle es passà als 5.090 de 1787. Era, sens dubte, la població més important del litoral gironí. Quelcom de semblant succeïa arreu de Catalunya.

Aquest fet, lògicament, comportà el corresponent increment de la demanda de queviures i, entre aquests, del peix. La pesca, doncs, es transformà en una activitat bàsica de Sant Feliu. Ací la pesca més important va ser el sardinal, la captura de sardina i anxova, i es duïa a terme des de Carnestoltes fins al mes

Xarxes esteses al sorral de la platja. Durant el segle divuitè Sant Feliu es dedicà a la confecció i a l'exportació de xarxes.

d'agost. D'aquesta manera es proveïa el nostre mercat de peix fresc, i de peix salat les zones de l'interior.

Milers de sardines salades s'exportaven a la famosa fira de Beaucaire. Se n'exportaven entre 80.000 i 100.000 barrils.

La salaó de la sardina i anxova donava feina també a moltes

Fotografia d'A. Mauri del 1900. La subhasta que ens recorda la importància que adquirí la salaó del peix. Al s. XVIII s'intensificà l'exportació del peix adobat.

guixolenques que es dedicaven a estripar i salar, i a quaranta obradors on es feien barrils.

Els pescadors utilitzaven les armellades –xarxa de ratera–per a agafar tota mena de peix, i les soltes per a les gerles i llevantasses.

També s'emprava el palangre, que tenia poca rendibilitat, però que servia per a atrapar sorells, sèpies, etc. I, com a sistema de tir, se servien de l'art i del bolig.

Les embarcacions que es dedicaven a la pesca eren aproximadament un centenar.

En ple segle XVIII el peix continuava gravat pel monestir amb el "vintè" (un 5% de les utilitats) en concepte del delme medieval, encara vigent; i, a més, amb el "quart" –una quarta part– de la pesca del diumenge i dels dies festius, en concepte de l'indult o dispensa atorgada. Aquesta darrera imposició era destinada a l'obra parroquial i fou, per tant, objecte de molta polèmica.

Mestrestant, s'anava desenvolupant una altra tasca relacionada amb la pesca; la confecció de xarxes, que es vendrien a tot Espanya i a part de França. També aquesta activitat ocupava un bon nombre de dones i noies.

L'Arc de Sant Benet

En el context del progrés del segle XVIII s'han de situar també les obres seicentistes del monestir guixolenc. Abans el monestir tenia la façna d'un vell castell, i la seva façana no era altra cosa que una muralla que el cenyia.

Fou necessari que l'abat Panyelles hi donés l'impuls precis perquè canviés totalment la configuració del convent, donant-li les dimensions i fisonomia amb què ha arribat d'alguna manera fins a nosaltres. Entre les moltes obres que l'abat Panyelles –després bisbe de Mallorca (1730)– disposà que fossin construïdes, com ara el celler, el graner, la cel·la abacial, etc, destaquem aquí la construcció de l'Arc de Sant Benet, portalada barroca del pati conventual, que unia els

murs que encerclaven el monestir. "Era, en realitat, el portal del baluard del Monestir, construït en 1747 i en pur estil Lluís XV", diu Gaziel.

Es tracta d'una porta emmarcada per columnes de pedra de gres coronades per capitells corintis. A dalt i al mig, l'escut del monestir i la fornícula amb Sant Benet.

El 1897 l'Ajuntament de la vila acordà d'enderrocar la muralla que l'acompanyava, i l'Arc de Sant Benet restà estranyament solitari al bell mig de la plaça del monestir.

Al final de juliol de 1936, durant els aldarulls dels primers dies de guerra que provocà l'aixecament feixista, es feu baixar amb un llibant la imatge de Sant Benet que ocupava la fornícula de l'Arc. Part d'aquella imatge –un tros de mà– es conserva al Museu de la nostra Ciutat.

Arc de Sant Benet, portalada barroca del pati conventual bastida el 1747 gràcies a l'empenta de l'abat Panyelles (1670-1743).

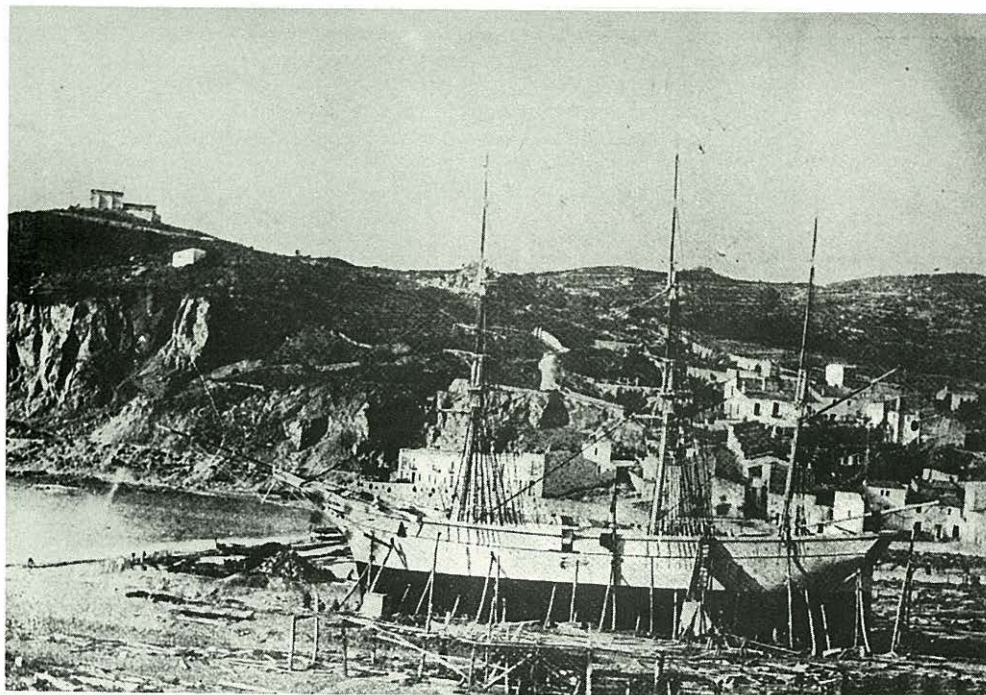
FEINA A LES DRASSANES

10

Pel que fa a l'activitat de les drassanes, el s. XVIII no podia començar millor. La política militar dels borbons estimulà de nou la fabricació de naus de guerra. A les nostres drassanes –situades al “Drassenal del Raval de Toeda” (Portalet) i a l'actual rambla Vidal, un cop terraplenats els terrenys de davant de la muralla enderrocada– es construïren amb nous coneixements tècnics vaixells de guerra. Aquestes construccions, ultra proporcionar indirectament feina a d'altres sectors,

absorbia una gran quantitat de fusta. El quitrà, per exemple, s'obtenia principalment del pi, per a fer la pega que els calafats feien servir per a carenar les embarcacions.

Tanmateix, també s'hi bastien grans velers, bergantins, pollacres, bricbarques i barques de mitjana, ja que el redreçament econòmic ho activava. I continuaven gaudint de bon nom els mestres d'aixa de casa nostra –40 l'any 1753–, els Bosch, Mauri, etc. Per altra part, un grup nodrit de joves ganxons seguien estudis

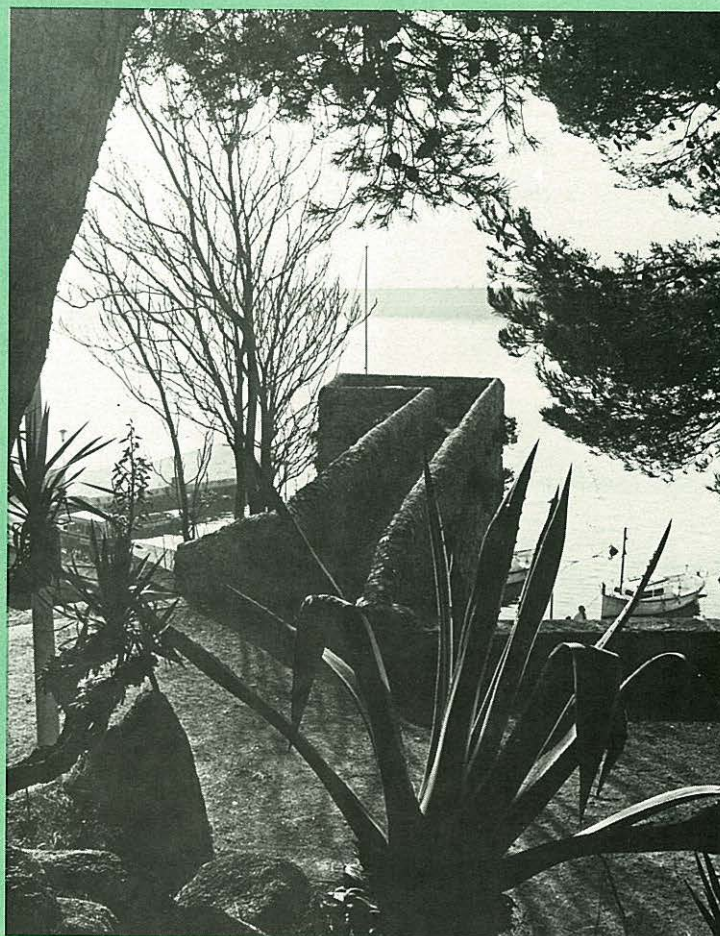
Construcció de la bricbarca "Galofré" a les drassanes de Sant Feliu (1871). Aquesta activitat ha perdurat, per bé que minvada, al llarg dels segles.

a l'Escola de Pilots d'Arenys de Mar i a l'Escola Nàutica de Barcelona.

No és estrany, doncs, que Sant Feliu esdevingués seu de l'almirallat o tribunal de marina (1736), i capital de província marítima (1751).

A partir de 1730 també l'activitat comercial donà senyals de recuperació. Entre pescadors i mariners matriculats els qui s'hi dedicaven eren uns 350. Una dotzena d'embarcacions anaven a Amèrica, i unes noranta feien el tràfic normal de Llevant.

La majoria de vaixells guixolencs –llondros i tartanes, sobretot– navegaven proveïts d'artilleria. El llondro de Bartomeu Bosch, per exemple, tenia dos canons, dos pedrers, vuit trabucs, deu fusells amb baioneta ajustada i vuit botavants. I Jeroni Basart, amb un vaixell de divuit canons i cent sis homes, va ser condecorat pel rei Carles III en premi per la seva acció corsària contra els anglesos i llurs protegits de Menorca. De tota manera, entre la funció comercial marítima i la funció corsària no hi havia gaire diferència, en el sentit que fer de cors era també una manera de comerciar, i això venia de lluny, de l'època medieval.

La Construcció del Fortim

Amb l'increment del comerç, a la badia augmentà la presència de vaixells mercants amb llurs mercaderies, i això podia ser objecte de la

cobejança del cors foraster. En aquelles circumstàncies, sense muralles, la punta dels Guixols assolí de nou una especial importància estratègica per a protegir el port. Allí, l'any 1754, s'hi construí un forti –el nostre Fortim– amb tot de bateries i canons.

MANUFACTURA DEL SURO

11

34

A les nostres contrades el suro s'havia emprat des de l'antigor amb diverses utilitats. A l'edat mitjana, les "Ordinacions" del 1400 parlen del "suro llescat o comals de suro" i de "somades de suro" que entraven i sortien de Sant Feliu.

Un document del 1757 fa constar que des de feia molts anys "el corcho, vulgo el suro, ha sido y es uno de los géneros que han entrado y entran con más abundancia en la vila., comprádoles en crecidas cantidades de docenas de piezas vulgo "pannas".

I efectivament, observem que entre 1700 i 1730 l'exportació

de dotzenes de panes de suro es multiplicà per deu. És molt versemblant, doncs, que vers el 1730 a la nostra comarca s'elaborés ja amb una certa intensitat el tap de suro. En tot cas, sempre abans del 1750, puix que el 1747 trobem ja algun "taper" d'ofici entre els pares dels infants batejats a la parròquia de Sant Feliu.

I és que, naturalment, l'existència de boscos d'alzines

L'existència de boscos d'alzines sureres al voltant de la vila facilità que cap al 1730 hi comencés la manufactura del suro, activitat que començava per la "pela" del suro.

sureres al voltant de la vila i el comerç tradicional amb el proper Rosselló facilitaren la producció del tap en un àmbit exclusivament familiar.

Quant al nombre d'obradors o famílies del segle XVIII que s'hi dedicaven, sabem que l'any 1784 hi havia 50 tallers, que ocupaven uns 200 homes, i que cadascun d'ells feia aproximadament 1300 (sic!) taps diaris. Per la seva banda, els tapers Cosme Feliu, Jeroni Vilanova, Josep Feliu i Marià Juera deien, tres anys més tard, que a Sant Feliu es fabricaven anualment 850 bales de taps (340 bales de fins, 340 *baifins* i 170 de comuns).

Sembla, doncs, que el nou negoci començava a funcionar, tot i que ben aviat aparegueren les primeres manifestacions d'interessos diferents, si no contraris, entre manufacturadors i propietaris de la primera matèria.

Tapers "nada estropeados"

Segons un informe enviat a Madrid que es conserva a l'arxiu municipal de Sant Feliu, a la darrerria de segle, el 1791, molts ganxons "bien robustos y nada estropeados se pusieron a taponeros pagando para que se les enseñase el oficio, y dejando de seguir la labor de la tierra y la navegación, en decadencia de la agricultura i de la marina".

(AHMSFG, Sec. XXIX, N.º 1)

*Llescant les pannes.
Agafaven les pannes i
amb el ganivet de
llescar tallaven les
llesques.*

GUERRA DEL FRANCÈS

12

36

De fet, la guerra començà en el període revolucionari francès de 1792 a 1795 –la “Guerra Gran”–, en què es veieren complicats els guixolencs. Hi hagueren de participar amb homes voluntaris, amb partides de sometent, mentre la vila esdevenia un immens hospital. Als nostres cementiris, s’hi enterraren més de tres-cents soldats, i la badia fou escenari d’alguns combats marítims.

A partir de 1808, els ganxons contribuïren una vegada més a la resistència de Girona amb homes –sobretot artillers– dins de les seves muralles; amb el sometent, que, des de fora,

hostilitzava les tropes franceses, i amb activitats corsàries al mar. També hi col·laboraren amb provisions de queviures, diners i armament.

Ens consta que aquesta guerra –com totes– fou altament costosa, atès que a final de juliol de 1808 ja s’havien exhaurit els cabals públics, i els qui més en tenien es negaven a pagar. La població de Sant Feliu hagué de suportar

imposicions i càrregues d’uns i d’altres, així com l’entrada de les tropes franceses (1809) i de les espanyoles (1810).

En la documentació consultada, hi trobem, per un

*Làpida que la vila
dedicà al seu fill,
l’heroi capità Narcís
Massanas. Fou
afusellat pels
francesos a Pont de
Molins el dia 9 de
juny de 1811.
Enguany fa 175 anys.*

costat, les declaracions oficials de la Junta auxiliar local, que parlen d'un "poble aixecat, sublevat; de bons i lleials compatriotes vers la religió, la pàtria i Ferran VII". La documentació privada –sobretot la correspondència–, en canvi, parla de gent amagada o pròfuga per no haver d'enrolar-se, o del sometent que se'n tornava a casa si no rebia puntualment la paga; la qual cosa ens revela una sana prudència per part de la majoria dels guixolencs.

Així i tot, també entre nosaltres es produïren accions individuals heroiques, com aquella del capità ajudant de camp del baró d'Eroles, Narcís Massanas i Veguer, afusellat pels francesos a Pont de

Molins el dia 9 de juny de 1811. Tanmateix, també hi hagué qui col·laborà amb els francesos (Simon Rovira, Josep Sentí, Josep Sala, etc.).

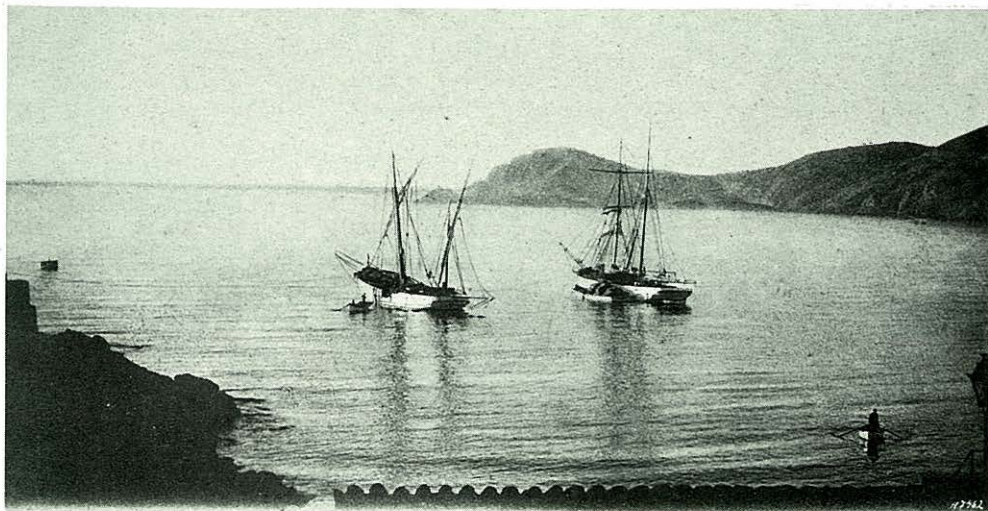
La guerra del francès, que trencà completament el ritme de vida d'aquí, deixà un seguit de misèries i potencià les inquietuds socials en veure que després de tot el que havien sofert es tornava a les velles estructures jurídiques i calia tornar a pagar les antigues imposicions al monestir.

D'altra banda, la vila hagué de contribuir de nou, amb tres mil duros –mai més no retornats–, a finançar les despeses que comportà el retorn de Ferran VII, amb el qual es restaurava l'absolutisme.

No fou fins al moviment revolucionari de 1820 que els primers liberals ganxons assajaren efimerament un nou sistema, després de proclamar amb goig i entusiasme la Constitució de 1812.

El monestir fou dissolt davant del perill que fos assaltat pels constitucionals, i els foren alienades 2.590 vessanes, algunes de les quals foren subhastades.

A pesar que a Sant Feliu es crearen tres companyies de nacionals voluntaris, no fou possible d'evitar que a l'estiu de 1822 hi entressin les forces realistes que comandava el cèlebre Mossèn Anton, les quals calaren foc a 44 cases de la vila, exigiren 20.000 duros i assetjaren la vila.

La "guerra del francès", com totes les guerres, trencà el ritme de vida i l'activitat econòmica de la població. La prosperitat del segle anterior desaparegué.

EXPULSIÓ DELS BENETS

Mort Ferran VII, la irreversible fallida de l'Antic Règim arribà a la seva fi.

Amb l'indult i l'amnistia general a favor dels exiliats per idees polítiques, tornaren a Sant Feliu militars i intel·lectuals: Miquel Geli, Francesc i Josep Presas, etc, i s'organitzà la milícia nacional, sota el comandament de Ramon Galí.

Una vegada més –l'última–, els monjos varen ser objecte de tota mena de mofes i

violències, després de collar-los en tots sentits. Era el mes de juliol de 1835, quan a Barcelona es cremaven convents i els religiosos eren perseguits. Ací també, el 28 del mateix mes, una multitud s'apropà amenaçadora al convent, cridant "Visca la Constitució!, Visca la llibertat!, morin els frares!". Les autoritats de la vila entraren al monestir emparades per les tropes d'infanteria i per la milícia nacional. Uns quants monjos, espantats, intentaren d'escapolir-se per la muntanya. El pare majordom, Veremund

13

38

Pel juliol de 1835 els monjos benedictins varen ser expulsats definitivament i violentament de Sant Feliu. A partir d'aquell moment, l'edifici de l'ex-convent, del municipi, serví per a diverses coses. Actualment es pretén rehabilitar-lo per a serveis culturals de la població. En aquesta fotografia hom pot apreciar el conjunt romànic de l'església parroquial abans de la seva restauració.

El Sant Feliu monàrquic

La regència de Maria Cristina fou molt celebrada pel nostre poble, i el flamant passeig del Mar rebé el nom de "Paseo de Cristina". La lluita contra els carlins donà cohesió als liberals guixolencs i, en aquelles circumstàncies era una sola la bandera.

El 1843, l'Ajuntament que

presidia Pere Màrtir Baster jurà fidelitat a la reina Isabel II, i tres anys més tard se celebraren amb festes solemnes els desposoris de la reina amb Francesc d'Assís i els de la infanta Lluïsa Fernanda amb el príncep de Montpensier.

Tanmateix, aquella eufòria a favor de la monarquia constitucional aviat desaparegué. Aquí començaven a entrar les idees favorables a la república.

El 1834 hom donà al passeig, acabat d'estrenar, el nom de "Paseo de Cristina", recordant la regència de Maria Cristina.

Casanovas, en intentar fugir amb vuit mil lliures d'or, per les parets de l'horta, en direcció a Monticalvari, va ésser mort a cops de baioneta.

Les autoritats locals van prometre protecció als altres monjos, però els exigiren que sortissin immediatament de Sant Feliu.

L'endemà, 29 de juliol, els benedictins –enmig de dues columnes de la milícia nacional i seguits per la cavalleria i pels regidors de la universitat– foren acompanyats a la platja de la Pedrera, des d'on sortiren cap a Barcelona. Allà es dispersaren; uns anaren a França, i d'altres a Mallorca.

Així, d'aquesta trista manera, acabà la lluita secular contra el monestir.

S'aboliren definitivament els drets senyorials i el delme eclesiàstic, mentre l'estat es declarava successor dels drets i pertinences del convent suprimit. Havia arribat el moment de desamortitzar el patrimoni monacal. El consistori, per la seva banda, s'aproprià l'edifici de l'ex-convent. I la parròquia, finalment, passà a mans de la clerecia secular. Mossèn Narcís Marcillach en prengué possessió com a regent-ecònom.

L'AVENTURA D'AMÈRICA

14

40

Les dades que hem trobat sobre la població, pel que fa a les primeres dècades del segle XIX, posen de manifest un estacionament demogràfic que podria significar que la "guerra del francès" no va pas causar una forta davallada de població.

En canvi, a partir de 1840 sí que baixà notòriament. Aquest descens podem pensar que no es pot atribuir a una baixa de la natalitat pels estralls de la guerra, sinó a l'emigració.

Efectivament, entre 1824 i 1834 es produí ja la primera expansió important. Uns 250 guixolencs havien abandonat la seva terra. Eren patrons,

A partir de 1820 s'incrementà l'emigració de joves ganxons cap a Amèrica (Cuba, Puerto Rico, Nova Orleans, etc). Heus ací les caixes de mariners, moble que utilitzaven per a guardar-hi la roba. Són ornades amb pintures al·legòriques (Fortuna) o religioses populars (Adam i Eva, etc).

En deu anys desaparegué la meitat d'embarcacions

L'emigració de ganxons cap a Amèrica durant la primera meitat del segle passat suposà una reducció del nombre d'embarcacions que hi havia a la vila de la qual és prou eloqüent aquest quadre:

	1824	1829	1833
Embarcacions de 1 ^a	23	19	8
Embarcacions de 2 ^a	30	20	13
Embarcacions de 3 ^a	30	27	21
	83	66	42

mariners i comerciants, sobretot joves; també alguns tapers. Això ens indica que les causes de l'emigració eren les crisis de les activitats dominants al segle anterior, i les dificultats per a adaptar-se a les noves condicions del mercat d'Amèrica i del mercat

exterior en general. També podríem afegir-hi la caiguda de la producció del tap.

Els emigrants ganxons es dirigiren especialment a Cuba i Puerto Rico; alguns a grans ciutats com Barcelona i Mataró, i uns pocs a França,

Itàlia i, fins i tot, a l'Àfrica. El corrent emigratori no es deturà fins a la dècada dels 70. Tanmateix, cal remarcar que des de 1854 un contingent notable de ganxons marxaren a Nova Orleans, corrent que no parà fins l'inici de la guerra civil nord-americana.

És clar que molts ja no retornaren, en haver-se integrat de forma definitiva a la societat americana que els acollí. Els comerciants que triomfaren passaren a formar part de la classe dominant d'allà. És difícil conèixer ara com ara quina va ser la sort dels qui no ho aconseguiren.

Uns pocs tornaren a Sant Feliu com a rendistes, ben segur que amb menys diners dels que ells deien que tenien. Altres anaven i venien.

Hi havia qui regressava en les mateixes condicions que a la sortida, sense un ral, i aquests romangueren desapercebuts.

El desastre de 1898 estroncà aquest corrent migratori de forma gairebé absoluta.

El federal Pere Caimó, el cabdill de la revolució de 1869.

L'harmonia que regnà entre liberals guixolencs i clercat secular per la lluita comuna s'anà degradant fins a arribar al trencament definitiu en temps de la Revolució de Setembre (1868).

En el primerenc republicanisme de mitjan segle hi havia ja en embrió, com a actitud, l'anticlericalisme i el lliure pensament, enfront de l'"obscurantisme" que –pensaven–representava l'Església.

En triomfar la revolució, immediatament la Junta que es constituí hagué de fer front a l'animositat popular contra el rector, mossèn Joan de la Creu Geonès, a qui s'obligà a desocupar l'ex-convent, que esdevingué local per a les escoles, habitatge de professors i caserna. D'altra banda, hom suprimí totes les subvencions municipals destinades a les funcions religioses. Darrera de tots aquests fets hi havia –primer com a president de la Junta revolucionària i després com a alcalde– el federal Pere Caimó, "el cabdill del federalisme al Baix Empordà, l'heroi del 6 d'octubre del 1869 ("Foc de la Bisbal")".

Caimó creia que havia arribat el moment de realitzar els ideals del seu partit: sufragi universal, separació de l'Església i de l'Estat, establiment del registres civils i del matrimoni civil. I dit i fet, donà suport i informà favorablement pel que fa a la sol·licitud feta i signada per 539 dones guixolenques que exigien del Govern provisional la immediata separació

Don Pedro Caymó Alcalde popular
de esta villa,

Hago saber:

Que mañana á las 2 de la tarde
se procederá en esta Casa Consistorial
á la proclamación de la Repú-
blica Española.

San Jellu de Guárdols 13 febrero 1873.

Pedro Caymó

El 13 de febrer de
1873 Pere Caimó
assabentava la
població de la
proclamació de la
República.

43

de l'Església i l'Estat i la instauració del matrimoni civil. Un mes després, sense esperar la resposta del Govern ni de les Corts Constituents, el nostre Consistori acordà per unanimitat la legalitat de la celebració del matrimoni civil a tot el districte.

L'edicte que establia aquesta mena de desposori tingué un efecte immediat. Josep Coniller i Manela Font sol·licitaren el matrimoni, i se celebrà el 19 de febrer de 1869 a la Casa consistorial.

Se'n celebraren una dotzena més. No sembla, doncs, que la nova forma de contreure matrimoni fos un èxit quant a seguidors.

Inútilment el senyor bisbe i el governador protestaren per aquella insòlita decisió. L'acord municipal seguí vigent fins després dels fets d'octubre, quan un nou ajuntament posat pels militars el revocà tot seguit.

Tanmateix, els republicans veieren satisfet llur anhel pel decret de 16 d'agost de 1870, que establí el matrimoni civil a tot l'estat, un any després de posar-lo en pràctica l'ajuntament federal de Sant Feliu.

Un cop arribada la Primera República, de nou alcalde el tenaç Caimó, féu empresonar el rector i altres capellans, i convertí l'església parroquial en caserna.

LA VILA ES TRANSFORMA

15

44

A partir de 1880 es produí a Sant Feliu l'època "bona" del suro. Els estrangers Bender, Bukmall and Sons, Perdrieux..., ja s'hi havien instal·lat. Les grans cases comercials exportadores, els Batet, Brugada i divuit cases més, multiplicaren per mil les seves exportacions. La indústria suro-tapera donava feina a 1.272 obrers el 1884 i a 1.326 el 1897, més del doble respecte a mitjan segle.

Tot amb tot, i malgrat els avenços tècnics, podem dir que la producció de taps de final del vuit-cents continuà essent essencialment artesanal. I la manca de

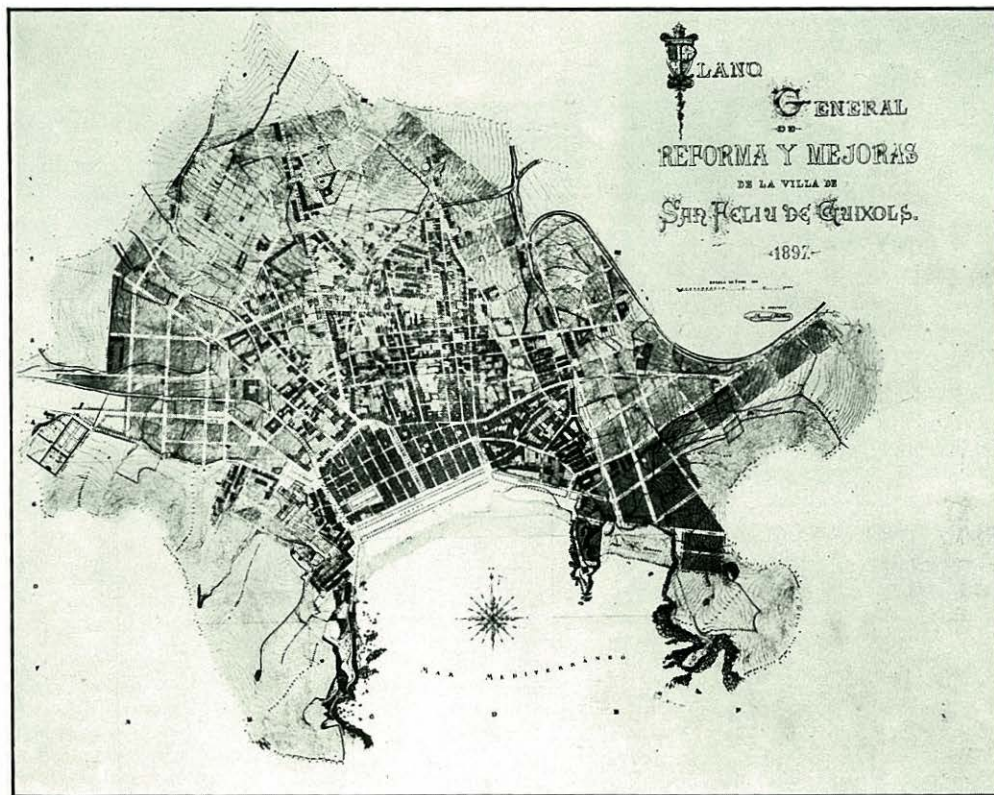
tecnificació i de concentració empresarial li féu perdre competitivitat davant el capital estranger. El tap fet a mà ja no podia competir amb el fet a màquina. I, d'altra banda, foren també els forans els qui imposaren l'aprofitament de les serradures i deixalles en forma d'aglomerat i de paper.

Paral·lelament a la bona ratxa del suro tingué lloc un període d'expansió urbanística. La burgesia abandonava les seves cases velles del nucli antic i construïen llurs habitatges nous al carrer del Mar, al Passeig, que esdevingué un dels sectors urbanístics més cobejats de tots –"joiell civil i peça única, com de semblant

no en té cap altra població de la costa", segons Gaziel-. I s'hi bastiren bells edificis: Casino de Nois (1888 i 1899), Casino de la "Unión" (1889), Casa Llagostera (1889-1890), Sibils (1892), Patxot i Batet (1895), Mainegre, a la carretera de Palamós (1898), Ball·llovera (1899), etc.

Casa Llagostera (1889-1890). A la darrereria del segle passat el Passeig més apreciat per la nova burgesia. Avui la majoria d'aquests edificis jo no existeixen: han estat enderrocats i substituïts per uns altres que no ofereixen cap mena d'interès artístic.

És de justícia que, en parlar del creixement urbanístic de Sant Feliu, destaquem la figura de Pere Pascual, projectista i mestre d'obres de la majoria dels nous edificis fets amb gust; encara que, "portat per la seva dona, passava per ser el reaccionari més temible de tota la població", en paraules del seu nebot Agustí Calvet i Pascual, "Gaziel".

Les persones novingudes que afluien persistentment a la nostra població buscant un lloc de treball necessitaven

allotjament, i a les noves fàbriques els calia espai on instal·lar-se. Així és que Sant Feliu s'anà estenent de manera ràpida cap a la part alta, creixement propiciat per la proximitat de les carreteres de Girona i de Palamós i de l'estació del tren; i cap al pla, l'Eixample.

El 10 de novembre de 1897 el municipi aprovà definitivament el pla general de reforma i millores, el pla de l'arquitecte General Guitart, la utilitat del qual ha estat vigent fins avui.

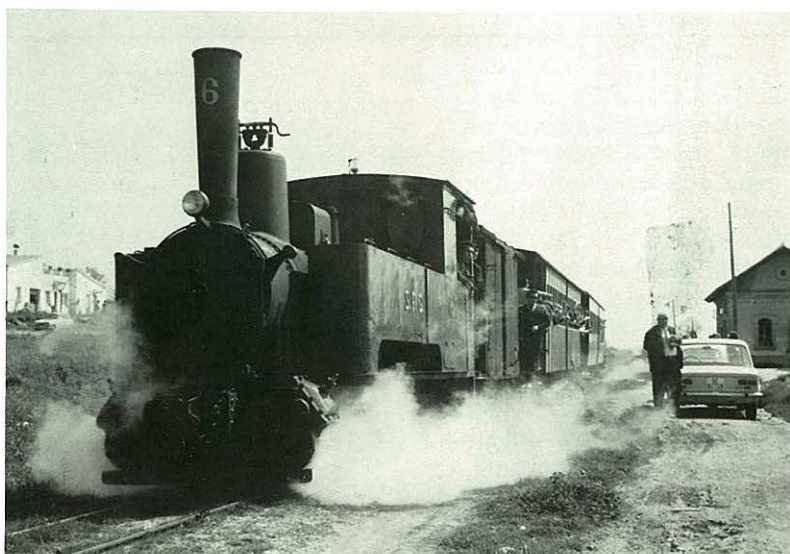
El 10 de novembre de 1897 l'Ajuntament aprovà definitivament el pla de reformes i millores de l'arquitecte General Guitart, pla que ha estat útil fins avui.

CARRETERA, CARRILET I PORT

16

El 3 de juliol de 1892 s'inaugurà solemnement el tren petit de Sant Feliu, que finí tristament el 1969. En les fotos, un dels primers i un del últims viatges del carrilet.

La comunicació de Sant Feliu, per terra, era ben complicada. La Bisbal es trobava a cinc hores i mitja, i Girona a quatre. La carretera de Girona el 1864 tenia tot just 26,25 km condicionats, mentre la resta s'anaven fent; de manera que les diligències i tartanes —que no es desplaçaven cada dia— havien de portar els passatgers per mals camins, plens de sots i roderes, ja que sovint el mal temps feia els camins intransitables.

Del carrer dels Arbres (Rambla Vidal) sortien els carruatges de can Roca i Cia que portaven a Girona el 1878.

En aquest context de dificultats en la comunicació terrestre cal situar la importància del carrilet, que fou inaugurat el 1892 i que finí el 1969.

No és pas estrany que tots els guixolencs somiessin comptar amb un ferrocarril des de feia molt de temps, de tal manera que començaren a circular multitud de projectes diversos. Tanmateix, fou la providencial

El rei Alfons XIII aprofità que s'inauguraven les obres del port per visitar la "ciutat". A l'altra foto, les obres de construcció del port, ja força avançades.

intervenció de dos guixolencs il·lustres la que féu realitat el tren petit. Ens referim, és clar, a Joan Casas i Enric Heriz, els quals –amb la comissió organitzadora constituïda en societat, i amb capital quasi exclusivament guixolenc–feren possible la tan festejada inauguració del 3 de juliol de 1892.

Una altra vella aspiració dels guixolencs era la del port. Ja

l'any 1864 els regidors de la vila constituïren unes juntes a Cuba i Puerto Rico perquè recaptessin diners entre els seus compatriotes allà establerts a fi de poder construir una escullera al port.

Però no fou fins al 1901 que aparegué el primer projecte seriós, que aprofitava el refugi natural que ofereix la badia. Es pensà en la construcció d'un dic d'abric i de dos molls. També aquest projecte progressà gràcies a la intervenció activa de Salvador Janer i d'Eduard Carbonell.

El 1904 començaren les obres, circumstància que el rei Alfons XIII aprofità per a fer-se present a Sant Feliu.

A partir d'aquell moment canvià la forma natural de la punta dels Guixols. S'hagué de fer el carrer de Colom, la qual cosa féu que el turó quedés partit. I la platja de Calassanç desaparegué.

BURGESOS I OBRERS

17

48

A la darrerïa del segle passat, amb l'expansió industrial i urbanística esmentada, la ciutat de Sant Feliu es transformà. D'una vila gran, en sorgia una petita ciutat industrial. D'un model de vida tradicionalment mariner i menestral es passà ràpidament a una població de fàbriques, de societats anònimes, de lliure competència. Les relacions de producció es modificaren i es generà una nova diversificació social. Simplificant una mica, la societat ganxona s'escindia en una heterogènia i no gaire nombrosa classe burgesa i en una nodrida classe obrera, amb uns interessos pràcticament antagònics. Havia aparegut una nova forma d'exploració.

Una bona part d'aquesta burgesia va fer seva la ideologia republicana, anticlerical, i es declarà enemiga del lliurecanvisme.

El 1893, vuitanta federals de Sant Feliu signaren el pacte d'unió de les tres fraccions republicanes, i crearen el Centre Federal, al carrer del Portalet, de caire no solament polític, sinó també instructiu i recreatiu. Els seus setmanaris foren successivament "El Racionalismo", "El Siglo XX", "La Comarca Federal" i "El Programa".

Aquesta facció burgesa, diguem-ne d'esquerres, donà suport de manera ben

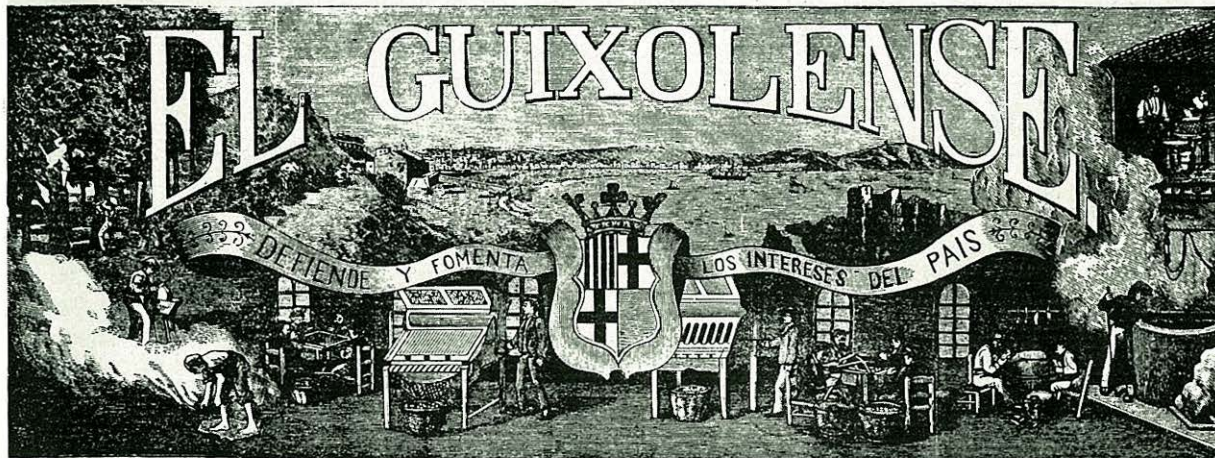
paternalista i verbal a l'obrerisme i al lliure pensament, a la laïcització de les escoles, als casinos, etc. per tal de conquistar els vots populars.

Un altre sector, minoritari, de la burgesia adoptà el regionalisme polític, el catalanisme clerical, monàrquic i dretà. També creà els seus setmanaris, "Lleвор" i

Confiteria de canals, a la cantonada dels carrers de Sant Antoni i Major. El 1904 s'hi feren les obres modernistes que embelliren la botiga. També el comerç ornava els seus locals.

San Feliu de Guíxols 1.º Mayo de 1881.

BOLETÍN ÓRGANO OFICIAL DE LA JUNTA DE DEFENSA DE LA PRODUCCION É INDUSTRIA CORCHERAS.

"Ciutat Nova". Donà suport a l'obrerisme catòlic de mossèn Sants Boada i a l'ensenyament confessional, i defensà de diverses maneres la catalanització.

En aquest mateix període sorgí un sector del proletariat apolític, conscient de la seva situació, de la necessitat d'haver d'associar-se davant un sistema socio-econòmic que injustament els discriminava. La lluita de classes era un fet, encara que ben segur que es veia un xic atenuada per les possibilitats d'un pam de terra i d'un bot de pesca. Per consegüent, es

constituïren societats obreres de resistència, "Asociación de Jornaleros", "La Vanguardia", "El Progreso", "La Labor Corchera", etc.; associacions mutuals i cooperatives de consum i alguna de producció.

El 1890 es començà a celebrar la festa del Primer de Maig, jornada reivindicativa per les vuit hores diàries laborals.

El moviment obrer s'anava autodefinint com a anarco-sindicalista i tractà d'expressar-se a través del quinzenal "Proletario".

D'altra banda, els obrers

Capçalera de "El Guixolense", amb un dibuix magnífic sobre el procés del suro. Aquest setmanari, "dedicado exclusivamente a defender los intereses morales y materiales de esta villa y su comarca", d'alguna manera representava l'eufòria de la fabricació del tap a la darrereria de segle.

—malgrat la seva dependència respecte a la classe dominant—generaven una cultura pròpia, diferenciada i popular que es traduí en conferències, classes nocturnes, corals, casinos, ateneus i societats esportives i de lleure.

ELS CODOLETS

Un vell i estès costum ganxó –repetidament denunciat, prohibit i sancionat– del vuit-cents era l'anomenat "codolets" (de veu falsa, de màscara o atac feridor) que consistia en un diàleg en veu alta entre dues o tres persones un xic allunyades, blasmant públicament un veí o veïna, ultratjant així la seva reputació. Pel que sembla, aquest costum tenia greus conseqüències socials, ja que els monjos ho denunciaren a començament de segle i diversos alcaldes ho prohibiren. "D'ordre del senyor Alcalde que a les deu hores de la nit les tavernes i cases de joc siguin tancades, no hi hagi reunions de gent, que no vagin sinó de dos o de tres, sens menar ruido ni fer codolets, sota pena de 30 sous" (1822).

ELS CAVALLETS

Quant a les festes, a més de les típiques sardanes, no hi mancaven mai els saraus, balls i danses. Es ballava la farandola, la moixiganga, el ball de bastons, la "passa", etc., però sobretot els cavallets. Segons explica Joan Amades al "Costumari Català", aquest ball anava "menat per un personatge molt singular. Anava amb el cos voltat de coixins per tal de simular que estava excessivament gras. Duïa una gatosa a la mà que acostava a la cara de les dones, especialment de les fadrines. La jovenalla creia que la donzella a la qual el personatge esgarrapava la cara amb la gatosa es casava abans. Malgrat aquesta creença, les noies defugien d'ésser esgarrapades... La forma de cavallet... consistia en un bastiment rectangular fet amb llistons per l'estil d'un marc de fusta. A la part de davant pujaven dos altres llistons en triangle que sostenia una testa de cavall molt rudimentària i petita, en relació amb la mida que semblava tenir la bestiola. Al darrera penjava un floc vegetal que volia ésser la cua. Els ballaires es passaven

aquest marc per dins del cos i el sostenien amb les mans al nivell de la cintura. Per tal d'amagar aquest simple bastiment el cobrien amb una borrasa o qualsevol altre teixit. Els cavallets generalment eren fets de cartó, de figura més o menys perfecta".

Totes aquestes danses, amb música i gegants, eren usuals l'any 1833, puix que es ballaren amb motiu de la "jura de la Sereníssima Infanta Doña Maria Isabel Luisa, como heredera directa del Trono de España a falta de varón".

I es ballava la "passa": "Homes i dones, vells i joves –explica Amades– s'agafaven de bracets i constituïen amples fileres, corrent alegrement i, en arribar a un moment donat de la tonada, tothom s'ajupia fins quasi a tocar el cos a terra, però sense deixar-se anar de la colla, que no es trencava per res i formava sempre la mateixa filera. Represa la tonada, s'alçaven novament i corrien altra vegada fins que arriba el moment de tonar-se a ajupir. El nombre de rengleres que es lliuraven al ball pel passeig de mar era ben nombrós".

EL CARNAVAL

Alguns d'aquells balls es tornaven a dansar de nou els dies de Carnaval, la festa popular celebrada amb més animació i varietat d'actuacions. Els guixolencs aprofitaven l'avinentsa per a manifestar públicament i espontània les seves fòbies contra capellans, militars i autoritats locals.

Era habitual, pel que sembla, organitzar processons de befa que tot cantant les absoltes passessin per davant de la rectoria del carrer de la Volta. O bé simular un safareig gros, ple d'aigua, que era voltat per veïns disfressats de bugadera que conversaven cridant i criticant tot allò que l'ajuntament havia fet malament, o altres esdeveniments notoris que havien tingut lloc aquell any. Mentrestant, fent veure que

*La rua –desfilada
pels carrers més
importants de la
població de vehicles
adornats i carregats
amb veïns
disfressats– és un dels
elements clau del
carnaval guixolenc.
En la fotografia, rues
d'abans de la guerra.*

rentaven roba, mullaven els espectadors amb els esquitxos dels picadors.

És clar, més d'una vegada els alcaldes hagueren de prohibir l'ús de disfresses militars i eclesiàstiques, de limitar els horaris i les passades sarcàstiques pels carrers on vivien clergues.

Un personatge que no hi podia faltar era l'alcalde carnavalesc, l'encarregat de llegir el pregó i de donar la benvinguda a un altre personatge cèlebre –el Carnestoltes– que moriria al final de les festes d'un tip de botifarra i d'ous.

Per anunciar els balls de Carnaval, pels carrers principals de la població es feia la passada –també es feia altres dies festius, per sant Antoni abat, el 15 de gener–. Unes vegades davant, altres darrera dels músics, hi anava una gran bomba –la "bomba de la passada"–, que era una mena de globus enorme de paper o tela, amb espelmes a dins enceses. Després hi anaren grups de veïns agafats de les mans que la seguien al ritme de la música.

Cavallets, passa, pinyata –ball molt criticat per la gent devota–, ball de gitanes, dels ocells, de màscares, etc. es ballaren en diversos locals tancats; primer a les escoles, després a sales de ball o als envelats dels casinos.

A partir de 1878 fou una societat anomenada "El Gibrell" la que també organitzà balls.

Tanmateix, els balls de Carnaval més populars tenien lloc a ple aire, per carrers i places: "La Gitana", el "Marquès de Caravaca", el d'"En Serrallonga", etc.

LA LÒGIA "GESORIA"

18

Les primeres notícies que tenim de la maçoneria de Sant Feliu fan referència a Narcís Duran i Juera, que, com a membre fundador i professor laic de professió, figura en el quadre maçònic de Valladolid "García Vao" de 1887, amb el nom simbòlic d'"Emancipado"; i dos anys més tard rebé el grau de mestre maçó, expedit per la lògia "Progreso", també a Valladolid.

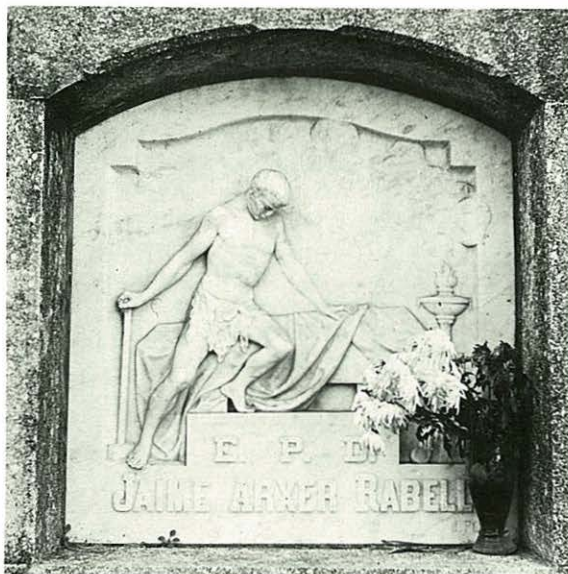
El mateix 1887 ja s'havia fundat a Sant Feliu la lògia "Gesoria" n.º 379, dependent de la "Gran Logia Simbólica del Gran Oriente de España". Poc

després d'això, per ordre de l'autoritat judicial, "ha sido profanado nuestro Templo, embargando cuantos objetos la Logia "Gesoria" posee así como sellos, como muebles, documentos, libros, etc."

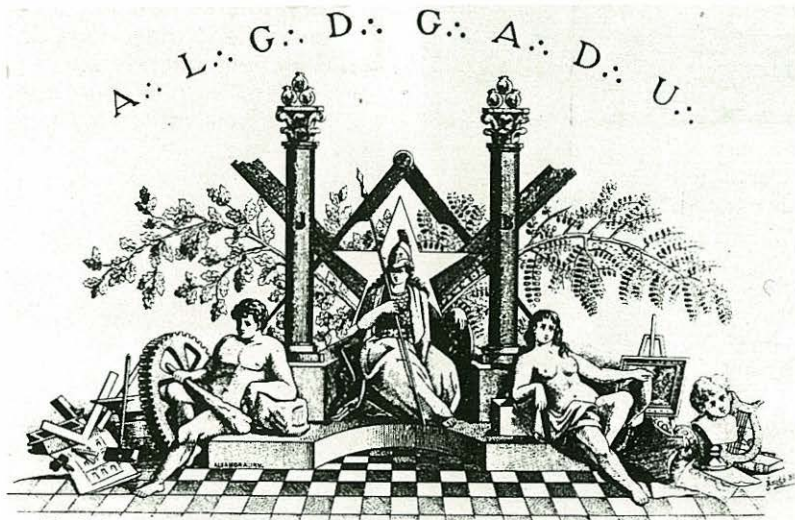
El 1888, emperò, funcionava de nou amb tota normalitat. El seu primer president va ser Jaume Ventura Ferrer, "Jupiter" de nom simbòlic, casat de 31 anys, oficial de marina i fill de Barcelona.

El 1889, els membres de la lògia eren ja quaranta-un.

En una carta particular que Càndid Prats "Barcia" i Salvador Fàbregas "Castelar" adrecen a llurs superiors maçònics, es palesa quins eren els objectius que els maçons guixolencs s'havien proposat assolir: constituir un grup de pressió, secret, per anar col·locant en càrrecs de responsabilitat els seus membres o persones afins a la seva institució, al jutjat i al municipi; i tot això a fi de defensar tota mena de benestar social per a la vila. El mitjà per a aconseguir aquests propòsits era la recomanació a través del ministeri de gràcia i justícia i de les audiències provincials. També es proposaren crear una biblioteca i un ateneu per a la classe obrera.

*Jaume Arxer,
simbòlic
"Monturiol", iniciat
a Sant Feliu el 6 de
juliol de 1889. Tomba
al cementiri neutre
ganxó.*

El 1887 es fundà a Sant Feliu la lògia "Gesoria" nùm. 379. que depenia de la Gran Lògia Simbòlica del Gran Orient d'Espanya.

LA RESP.: LOG.: GESORIA NÚMERO 379.

Regularmente constituida en los Vall.: de San Feliu de Guixols (Gerona), bajo la Obediencia de la Sob.: Gr.: Log.: Simb.: del Gr.: Or.: de España.

53

Molt aviat aconseguiren, en part, situar alguns dels seus membres al consistori i al jutjat ganxó, de la mateixa manera que també sorgiren de seguida problemes i desavinences entre ells.

La majoria dels seus membres pertanyien al món industrial i comercial, i a nivell polític dominava la tendència republicanofederal.

Entre 1914 i 1916 el nombre d'afiliats havia disminuït força: 16 individus (Pere Carrera,

Narcís Duran, Rafael Piñol, Josep Irla, Jaume Arxer, Joan Anglada, Joan Blanch, Francesc Carrera, Joaquim Janó, Ameri Vilà, Joan Sala, Benet Gallart, Fèlix Vidal, Josep Valls, Josep Collsemata i Salvador Albert).

El 1919, el Gran Secretari de la Gran Lògia Simbòlica Regional Catalana Balear assabentà el Secretari General del Gran Orient Espanyol de la mort de Narcís Duran i Juera amb aquestes paraules "ha pasado al Oriente Eterno".

A partir del segon decenni d'aquest segle es féu el silenci sobre la lògia. I el 17 d'octubre de 1935 el Gran Secretari General de la Gran Lògia de Catalunya escriví a Josep Irla mostrant un viu interès per restablir a Sant Feliu la vella tradició maçònica a partir de l'antic nucli a què havia pertangut el mateix Josep Irla. I en una relació de lògies catalanes del 1936, ja no hi consta la lògia Gesoria. Aixó vol dir que l'activitat maçònica era nul·la durant la II República.

ENSENYAMENT DEL VUIT-CENTS

19

54

Al començament del segle passat continuà funcionant l'única escola sostinguda pel municipi, amb dos mestres que impartien ensenyament primari. Els alumnes havien d'assistir als oficis conventuals, on escoltaven la doctrina cristiana que els monjos benets els llegien des de la trona i que des dels cinc anys els feien aprendre de memòria.

Les assignatures que aleshores estudiaven eren: "Doctrina Cristiana, Urbanidad, Ortología, Caligrafía, Historia Sagrada, Gramática y Ortografía castellana, Aritmética general aplicada a usos mercantiles e Historia de

*Grup d'estudiants de
baixillerat del
Col·legi Vidal,
col·legi que començà
el curs 1871-1872
gràcies al llegat
testamentari de
l'Antoni Vidal i
Calzada.*

España". La castellanització de l'escola era intensa.

Per a poder seguir d'alguna manera estudis superiors calia recórrer a les escoles "de pis", amb mestres particulars. Els governants de l'Estat es desentenien de la qüestió.

A mitjan segle augmentà el nombre dels nois escolaritzats, i també l'interès dels pares pel que fa a l'ensenyament dels infants.

Malgrat que ja des del 1815 hi havia al poble alguna petita escola religiosa per a nenes, de fet les escoles confessionals no s'hi establiren fins més tard, amb la Restauració: Cor de Maria (1865), Carmelites (1879), Divina Pastora (1888) i Germans de la Doctrina Cristiana (1891).

L'any 1864, l'Ajuntament, presidit per Rafael Patxot, intentà d'obrir un col·legi regentat per Escolapis. No fou possible perquè la congregació no disposava de suficients religiosos, donada la gran demanda que en tenia.

Gràcies al llegat testamentari d'Antoni Vidal i Calzada, es pogué constituir a Sant Feliu de Col·legi Vidal (1871-1872), de preparatori i segon ensenyament, classes de comerç i dibuix. Al principi s'instal·là en dues cases, situades al carrer del Sol i de l'Algavira.

Tot de mainada al carrer Major. El nombre de nois i noies guixolencs que necessitaven ser escolaritzats anava en augment.

Banyos separats per a homes i dones

A la primera meitat de segle, els nostres avantpassats ja gaudien del bany a les platges, però el seriós alcalde Rafael Patxot i Ferrer imposà una sana llei –que un segle després amb el franquisme es tornà a posar de moda–, és a dir: que els homes es banyessin a la platja de la Pradera i les dones a la de Calassanç, ben separats.

D'acord amb l'esperit secularitzant de l'època, compartit pel moviment obrer i per la burgesia federal, feren aparició les primeres escoles laiques. El 1885 s'inaugurà la primera, els promotors de la qual –Bartomeu Gabarró, Narcís Duran i Rafel Piñol– eren també membres de la lògia "Gesòria".

Tot i que l'escola racionalista, amb diversos noms i diverses línies pedagògiques, subsistí fins al 1938, tampoc no podem dir que constituí un èxit quant al nombre d'alumnes, en relació amb el nombre d'adults guixolencs que es qualificaven a si mateixos de lliures pensadors. Tant era així, que els partits republicans s'hagueren de plantejar la qüestió d'expulsar o no del partit aquells militants seus que portessin els seus fills a una escola religiosa.

Es feien classes nocturnes per a adults obrers, i un gran nombre d'activitats culturals eren fomentades pel "Centro Recreativo" i pel "Centro Instructivo"; ensenyament per a adults que era completat per les lectures fetes a les biblioteques dels casinos.

L'excel·lent biblioteca del Casino dels Nois, que encara es conserva, n'és una bona mostra.

La vila, al llarg de la seva història, va tenir diversos cementiris. Els més antics, llevat del de Sant Amanç, eren a tocar l'església monacal: la Mota, plaça del Monestir i el de Sant Nicolau (davant de l'actual porta lateral); o al seu interior.

Una reial cèdula del 1787 recomanava l'ús de cementiris més ventilats, fora de la població. Però fins al 1832 el consistori, a proposta de la junta municipal de sanitat, no va decidir construir un nou cementiri. Després d'inspeccionar la vinya de la pubilla Trèbol i la d'en Blanch –cap a Mascanada–, els tècnics facultatius locals aconsellaren que es fes més amunt encara, en terrenys del Mas Pintó– on s'havien enterrat els soldats morts en la Guerra del Rosselló. I el 25 d'octubre de 1833 s'aprovà la seva construcció al lloc on és actualment.

La façana del cementiri és només un gran pany de paret amb la porta, que de frontó té un gran rellotge de sorra, símbol del temps i de l'eternitat.

De la mateixa entrada arrenca una avinguda d'alts xiprers, enmig d'un espai tancat de nínxols, avui en obres de restauració. Un tancat on predominen els enterraments a terra i les sepultures més antigues i de làpides de marbre amb cèlebres epitafis de tot estil i mena, des dels més romàntics als d'humor més negre.

"Pedro Caymó yace aquí,
esperándote a ti"

"Tranquilo a la cama fue
y cogió un sueño profundo,
Pero ¡ha! no despertó
Sino para el otro mundo"

El segon clos, de pedra i marbre, és el de la burgesia guixolenc d'aquella darrerria de segle. Hi predomina el panteó o el mausoleu d'una pompa exagerada. Destaquen les tanques

*Làpida de Pere
Caimó, amb un
epitafi ben cèlebre.*

Panteó de la família Estrada, al clos de la burgesia ganxona.

57

neoclàssiques de les tombes d'Antoni Vidal, Rafael Robert i Gorgoll (1863), Maria Cibils i Puig (1864) i de Ferran Gispert (1972). Hi ressalta, amb un altre estil, la tomba de Joan Casas (1898), obra de Josep Puig i Cadafalch, i la tomba del marquès de Robert, de l'arquitecte Joan Martorell i Montell.

Més amunt, una altra part del cementiri

enjardinada, amb arbres i brollador, invita al silenci i a la meditació.

Una mica amagat i més petit, en un racó del gran cementiri guixolenc, s'hi bastí el 1885 un fossar laic o neutre on descansen per pròpia decisió les despulles de lliure pensadors, maçons i protestants. Aquí hi ha enterrat Josep Irla, ex-president de la Generalitat de Catalunya.

LA VAGA DEL 1900

20

Al final de desembre de 1899 "El Progreso", associació d'obres paletes, convocà la patronal per proposar-los una reducció de la seva jornada laboral. Com que els patrons no van fer acte de presència, el sindicat prengué unilateralment la resolució de treballar cada dia mitja hora menys, i així ho feren saber als empresaris a través d'una circular. Els burgesos hi manifestaren llur disconformitat, i els paletes iniciaren una vaga indefinida, a la qual lògicament se sumà "La Unió", societat d'obres manobres.

Pels volts de Nadal, l'associació de tapers "La Labor Corchera", concretament la secció de triadors, exigí l'augment i l'anivellació de salari per a tots ells. Aquesta demanda tampoc no va ser acceptada per la patronal i els tapers decidiren anar a la vaga. Per la seva banda, els empresaris tancaren les fàbriques el dia 2 de gener de 1900.

Triadors de la fàbrica Batet. La secció de triadors de l'associació de tapers "La Labor Corchera" inicià la vaga de 1900.

*Obrers de la
construcció
desmuntant
l'observatori
astronòmic de la casa
Patxot (1911). Les
associacions obreres
"El Progreso" i "La
Unión" engegaren la
vaga de la
construcció.*

Com que l'aturada –es parla de més de 4.000 vaguistes!–s'allargava, a mitjan gener comparegueren a Sant Feliu treballadors forasters –esquirols–, la majoria procedents de València, que els mestres d'obres havien fet venir. No cal dir que aquella iniciativa enverinà encara més la situació. Es produïren aldarulls, pallisses, detencions, etc. Amb això augmentà en nombre la presència de la guàrdia civil, i hom prohibí qualsevol tipus de reunió.

Al final de febrer de 1900, les coses continuaven igual: negociacions que no conduïen a res, escampada de fulls solts, publicació de la "Redención Obrera" –portaveu de les societats obreres–, etc. El 14 de març s'organitzà una manifestació de vaguistes que intentà de dialogar amb l'alcalde. Les forces de l'ordre intervingueren i començà una

batalla campal, que acabà amb la mort, per trets de la guàrdia civil, de l'obrer de la construcció Joan Soler i Font.

Sota el temor de les bales, i complint les ordres del tinent coronel de la guàrdia civil, Sr. Sr. Emili Molas, el 16 de març s'obriren de nou les fàbriques i els obrers retornaren a la feina.

Valorant provisionalment l'eficàcia de la vaga, l'haurem de considerar perduda en part pels treballadors, puix que no aconseguiren pas tot el que s'havien proposat. Tot amb tot, la patronal a partir de llavors es

veié obligada a reconèixer l'existència d'uns sindicats amb els quals s'havia de comptar.

Immediatament després d'aquesta crisi, la lluita prosseguí d'una altra forma. Pel novembre de 1900, onze obrers foren detinguts i conduïts a la Bisbal, per la qual cosa les associacions obreres es mostraren solidàries amb els presos.

L'estira i arronsa entre patronal i sindicats continuà al llarg de tot aquest primer decenni de segle.

LA SETMANA TRÀGICA

21

60

El 1909 la indústria del suro havia entrat en una nova fase de contracció econòmica. Hi havia més atur i augmentava el cost de la vida. A més a més, l'absurda guerra del Marroc, amb la mobilització de reservistes, esperonà el sentiment antimilitarista i anticlerical de la nostra gent, que veia l'Església com la justificadora de l'ordre social establert i corresponsable d'aquella opressió quan disposava que es fessin pregàries, com es deia poc abans dels fets en el butlletí del bisbat "con el fin de atraer la protecció y bendiciones del cielo sobre el heroico Ejército español que en el Rif defiende el honor de nuestra amada Patria".

Façana de l'església de Sant Joan, cremada el juliol de 1909.

Les primeres setmanes de juliol s'intensificà la campanya contra la guerra i es convocaren els treballadors a una vaga general. El diumenge 25 de juliol aparegueren pels carrers pasquins que invitaven a la vaga. I, en efecte, l'endemà dilluns els obrers de la ciutat secundaren la convocatòria. L'inici de la vaga prengué un caire absolutament pacífic i la manifestació fou molt nombrosa. El primer dia només l'empresari Charles Panzin protagonitzà un acte de violència. Una comissió de treballadors s'entrevistà amb l'alcalde, Josep Irla, i amb els

regidors reunits en sessió permanent i manifestaren la seva protesta contra la guerra del Marroc i contra l'agressió de què havien estat objecte per part del Sr. Charles.

El dimecres, dia 28, les manifestacions populars i les concentracions a la plaça continuaven. No se sabia què fer i es perdia l'actitud pacífica dels primers dies. Cap a les deu del matí grups de vaguistes calaren foc a l'església de Sant Joan. Amb petroli que arreplegaren del magatzem d'en Jaume Vives ruixaren la porta de l'església, trossejada a

cops de destrat, i avivaren el foc amb feixines i estelles que prengueren de les fleques d'en Joan Brugada, d'en Josep Vicens i d'en Miquel Freixes; i anaven atiant el foc amb les caixes de fusta que protegien els arbres de la placeta de Sant Joan.

A les cinc de la tarda del mateix dimecres el jove ex-seminarista Josep Rodas i Valls tragué de l'església que anava cremant el Santíssim, enmig dels insults i les burles de la gent que s'ho mirava.

Altars, cadires, imatges, confessionaris, arxiu, etc., tot va ser engolit per les flames.

Després es passà a cremar el col·legi dels "Hermanos", mentre era saquejat per part dels assaltants.

Cap clergue ni religió no va ser objecte de la violència imperant. Totes les comunitats religioses, llevat de la de l'Hospital i de l'Asil, abandonaren llurs residències i es refugiaren en cases particulars.

També varen ser destròssats els aparells de l'estació telegràfica. El tren no circulava i la població restà a les fosques la nit del dimarts al dimecres.

Arran d'aquests fets, més tard se succeïren dies de repressió. Més de vint-i-cinc treballadors varen ser detinguts i es clausurà l'escola laica –l'escola Horaciana– i el "Centro Instructivo Obrero", però al mateix temps començava una llarga campanya en pro de l'amnistia per als presos guixolencs.

Cantonada de l'església de Sant Joan i carrer de Sant Joan amb les arcades que no desaparegueren fins a l'any 1931.

L'ajuntament volia fer en aquests locals unes peixateries municipals.

L'Església els volia per reedificar-hi el temple. Al final, l'Església se'ls vengué, i s'hi féu un garatge.

EL CANDIDAT QUE GUANYÀ CAMBÓ

22

62

Cada vegada es feia més evident a la nostra ciutat l'antagonisme de dos mons culturals, de dues maneres d'entendre la vida ben diferents. Uns miraven amb recel la ciència i el progrés tècnic, i maldeien del laïcisme i de tota llibertat. Els altres, en canvi, restaven meravellats per allò d'immediat que produïen en ells unes realitats tangibles degudes a la ciència i a la tècnica, mentre estimaven com a bo el secularisme i tota mena de llibertat. Aquest antagonisme es reflectia en dos camps invariables del pensament polític: la dreta i l'esquerra, amb tots els matisos i interessos arreglerats a un costat o a l'altre.

Una bona mostra d'això que diem –deixant de banda el suculent litigi entre l'església i el municipi arran de la propietat i del destí dels terrenys del temple cremat, i del vesper que s'aixecà al voltant de la llibertat de cultes– fou la pugna política entre el catalanisme conservador i els federals, més concretament la contesa electoral del 1910 entre Cambó i l'Albert, una de les més interessants que han tingut lloc al districte de la Bisbal.

La Lliga Regionalista presentava a les eleccions

A l'esquerra, retrat de Salvador Albert i Pey en la seva etapa d'ambaixador de la República Espanyola a Brussel·les. Molt temps abans, el 1910, guanyà les eleccions a diputat. A la dreta, Francesc Cambó.

generals Francesc Cambó, el seu líder més bregat políticament i el més conegut, davant la sorpresa del seus mateixos seguidors, per la importància del candidat. Per la seva banda, els federals del districte llançaren el nom de Salvador Albert, una persona de Sant Feliu nova en la lluita política. No estava afiliat a cap partit, però coneixia a fons els problemes de la indústria del suro pel fet de ser secretari de

la Cambra de Comerç. Era mestre particular, bon escriptor i bon orador, i tenia un cert prestigi entre els obrers de la nostra ciutat.

Tanmateix, era un home modest que, amb el suport de la Unió Federal Nacionalista Republicana, plantava cara al colós de la Lliga.

L'enfrontament electoral Cambó-Albert fou aferrissat.

Més del 80% del cens electoral acudí a les urnes, i el polític de Verges assolí un total de 5.236 vots, mentre que el de Sant Feliu n'aplegava 6.222.

L'Albert guanyà, doncs, per 986 vots de diferència. A la nostra població els resultats foren: 653 a favor de Cambó i 2.011 a favor de l'Albert. La clau de l'èxit electoral, per tant, la trobem a Sant Feliu.

El líder del partit Regionalista i

la figura més destacada de tot el catalanisme va ser derrotat al seu propi districte, i a partir d'aleshores en Salvador Albert triomfà en totes les eleccions que seguiren, i ensem començà l'esplendor de l'Esquerra ganxona i de les idees republicanes, anticlericals i laiques.

No cal dir que Salvador Albert va ser clamorosament festejat per la majoria dels guixolencs.

Aplec a la platja de Sant Pol, dedicat a Salvador Albert. La majoria de guixolencs celebrà com a propi el seu triomf.

L'APOSTOLAT SOCIAL DE MN. SANTS BOADA

23

64

Amb força retard, l'Església Catòlica començà a plantejar-se la qüestió social, a preocupar-se de la massa de treballadors que patien les conseqüències del sistema capitalista i que s'allunyava cada vegada més de l'Església.

Un dels intents més coneguts per a assegurar la presència de l'Església al món obrer fou la tasca del jesuïta Antoni Vicent, que formà el Cercle Obrer Catòlic, amb patrons (socis protectors) i obrers, com una mena de corporacions gremials. "Som germans, tots, rics i pobres; fora lluites i rancors..." així començava el seu himne. També es

fomentaven setmanes socials, cooperatives de consum, mutualitats i sindicats regits per clergues.

En aquest camp es distingí un sacerdot guixolenc, Mn. Pere Dausà i Arxer, de l'estanc de Sant Joan. Va ser fundador de la "Cooperativa Agrícola de Banyoles".

Un altre capellà, amic de Mn. Pere Dausà, es singularitzà pel seu apostolat social efectuat al nostre poble; es tracta de Mn. Sants Boada i Calsada. Va néixer a Sant Feliu el 26 de gener de 1875 i morí violentament la nit del 31 d'octubre de 1936. Ordenat prevere, celebrà la seva primera missa a la nostra

parròquia el 30 de juny de 1905, i immediatament començà a desenvolupar la seva activitat "social, econòmica i cristiana", que fou molta i controvertida.

Pel novembre de 1905 començà l'"Asil Dominical", obra que continuà després

Mossèn Sants Boada amb la junta i el personal de la cooperativa "Obrera" de l'Ateneu Social, el 1931, celebrant les noces d'argent de la seva fundació.

Cristianisme i democràcia

Mn. Sants definia així la qüestió social:

”L’organització que s’ha de donar a la societat a fi de satisfer les exigències racionals de totes les classes, en tant que ho permetin les naturals imperfeccions de les coses humanes”.

No compartia alguns criteris, equivocats segons ell, que

sostenien alguns catòlics del seu temps:

”Us haig de confessar que una part catòlica pertanyent a les classes acomodades ha mirat amb desvio (sic) les reivindicacions obreres. La societat no catòlica s’havia arribat a creure que les reivindicacions obreres eren anticristianes i uns i altres s’havien arribat a forjar no sé quin pensament del cristianisme, que la societat més democràtica la consideraven antidemocràtica, a la societat abolidora de l’esclavitud, estimulant l’esclavatge”.

amb l’”Institut Popular”, i que tingué la seva primera seu social al carrer de Sant Isidre. El 1907, fundà l’Ateneu Social, que amb el temps tindria diferents seccions: teatre, esport (futbol, tennis, etc), cultural, fotografia; i el mateix any obria una Caixa d’Estalvis. El 1908, constituí una cooperativa de consum que depenia de l’Ateneu, i molt més tard va crear una cooperativa de producció de caps de suro aglomerat.

Pel juliol de 1917 formà el Patronat d’Obreres i començà una escola per a infants. Promogué ”Setmanes Socials”, conferències, classes nocturnes, etc.

Quant al pensament de Mn. Sants, podem dir que l’objectiu de l’Ateneu Social era la ”solució de la qüestió social”. Segons Mn. Sants, cristianisme i democràcia eren dos conceptes que de cap manera no estaven renyits, ans al contrari; i per a ell, les reivindicacions obreres no eren anticristianes.

Deixem constància aquí que la personalitat del sacerdot va ser molt controvertida, no solament pels anticlericals, sinó també per una bona majoria de catòlics, per molts botiguers, pels mateixos capellans i pels ”Hermanos”.

1917, ESTAT DE GUERRA

Era el juliol de 1917 i havia tingut lloc l'Assemblea de Parlamentaris, amb la participació de Salvador Albert. El moviment obrer, per la seva banda, intensificava la lluita. La CNT i la UGT, amb un pacte d'aliança, engegaren una vaga general revolucionària en suport del canvi polític propugnat pels parlamentaris.

El dilluns, 13 d'agost, sengles bans dels governadors militar i civil anunciaven que s'havia declarat l'estat de guerra a tota la província i que l'autoritat militar n'assumia el comandament. Malgrat això, la Junta d'Autoritats de Sant Feliu –jutge, capità de carrabiners, capità de la guàrdia civil, ajudant militar de marina i alcalde– decidí que el batlle popular Francesc Mas i Lloansi continués com a màxima autoritat del poble.

El dijous 16, els treballadors guixolencs anaren a la vaga de forma ben pacífica, fins al punt que molts aprofitaren la diada per fruit d'un dia d'esbarjo prop de les fonts i de les platges. Així i tot, alguns piquets de vaguistes passaren per cafès i bars –únics locals oberts al públic– demanant la seva solidaritat i que tanquessin llurs establiments. Amb aquestes, la guàrdia civil, que patrullava pels carrers de la ciutat, colpejà un veí presumpte membre d'un piquet. Aquest incident fou el fibló que enverinà les relacions entre les autoritats militars i civils. L'alcalde protestà enèrgicament per una agressió que creia injustificada davant del capità qui, com a resposta, amb trenta números de la seva força prengué el Passeig i el féu desallotjar. Els tranquils vianants es miraren aquella mesura de seguretat amb la típica sornegueria ganxona.

L'endemà, les forces de l'ordre es dedicaren a dissoldre tots els grups que hi havia pels carrers,

L'alcalde federal Francesc Mas i Lleonsi. Va assumir el càrrec des de l'1 de gener de 1916 fins a l'abril de 1920, i patí les conseqüències de l'estat de guerra de 1917.

BANDO

Don Carlos Garcia Alix, Gobernador civil de la provincia de Gerona.

Hago saber: Que en vista de las anormales y dificiles circunstancias por que está atravesando la Nación, con motivo de las huelgas ferroviarias y de la general de los oficios anunciada o realizada en algún punto; agotados todos los recursos que las leyes ponen normalmente en manos de la Autoridad gubernativa y a fin de asegurar el orden y restablecer la normalidad; de acuerdo con las Autoridades Militar y Judicial y conforme a los artículos 12, 13 y 14 y demás concordantes de la Ley de 23 de Abril de 1870, queda, desde este momento, resignado el mando gubernativo civil en la Autoridad superior militar de esta Plaza.

Lo que se hace público en cumplimiento del artículo 12 de la citada Ley.

Gerona, 13 de Agosto de 1917.

El Gobernador,
Carlos Garcia Alix

Carlos Garcia Alix
Gobernador de Gerona

fins els de dones que feien la compra o la feien petar com de costum davant les parades del mercat.

El dissabte següent, l'alcalde Mas –després de tractar tots aquests fets amb els fabricants i convenir que els obrers cobressin el jornal perdut per la vaga, i que després rescabarien–va ser requerit pel capità a presentar-se immediatament a la casa-caserna. Un cop allà, el president del consistori va ser escridassat de mala manera:

–"Con su conducta –l'amenaçà el capità– le ocurrirà lo que a Marcelino Domingo, que ha sido colgado del palo de un barco. Si mañana se cierran los comercios, le conduciré a pie y atado a las prisiones de Gerona!"

El senyor Mas, de la humiliació i greuge inferit, es posà malalt.

El mateix dia foren detinguts i portats a les presons militars de Girona els obrers Sebastià Mestres i Pere Tarinas.

El diumenge 19, a les sis de la tarda, l'exèrcit –6 oficials i 120 soldats– i un vaixell de guerra es presentaren al poble.

El dilluns els obrers retornaren a les fàbriques vigilades per l'exèrcit. Però diversos esdeveniments commogueren la població: la detenció i apallissament de Jaume Salvatella; Francesc Mas, Salvador Albert, Josep Irla i Josep Vidal restaren en llibertat vigilada, fins i tot quan anaven a passejar eren seguits per la "sombra de los Maggiars", com deia la gent.

Un any després, el 25 de maig de 1918, el secretari de l'Ajuntament féu una relació-denúncia d'aquests fets al senyor Ministre de Governació, i en silenci l'hemicicle de les Corts també els escoltà.

El ban del governador del 13 d'agost de 1917 anunciava que l'autoritat militar assumia el comandament a la província de Girona.

SINDICATS OBRERS

24

68

Entre 1910 i 1925 les tècniques de la pesca evolucionaren en variar bàsicament els tipus de xarxa i el sistema d'il·luminació emprats i en substituir definitivament la vela pel motor. Però no per això desaparegué la pesca que en podríem dir artesanal, que d'alguna manera continuà suavitzant les conseqüències socials de les successives crisis ocupacionals de la mà d'obra.

Una cosa semblant s'esdevingué amb la indústria del suro, que experimentà una intensa transformació en aquest període. Màquines i tota classe d'avenços tècnics

s'introduïren al sector, en detriment del treball fet a mà.

Els efectes socials d'aquests reajustaments varen ser considerables. La dona, com a mà d'obra barata, es començà a incorporar massivament a la fàbrica de taps. Els fabricants petits foren absorbits per indústries més fortes. I augmentà l'atur: el 1915 hi havia 773 obrers sense feina, i més de 1.400 el 1920.

A més, a aquella reconversió industrial se sumaren els efectes negatius originats per la primera Guerra Mundial. Es paralitzà la comanda de taps i, per consegüent, l'exportació. Les dificultats en el transport i aranzels coincidiren amb la major competitivitat per part dels Estats Units i de Portugal, etc.

Hi hagué suspensió de pagaments del Banc de Barcelona (1921), i el "Banco del Ampurdán" féu fallida (1922).

El cost de la vida es disparà i els aliments bàsics eren difícils de trobar al mercat normal. Funcionava d'allò més l'especulació.

D'altra banda la classe obrera —com sempre la més perjudicada per la crisi— comptava amb uns

De 1910 a 1923 el cost de la vida augmentà i els aliments bàsics es feien difícils de trobar al mercat.

Els preus, doblats en cinc anys

De l'augment del cost de la vida a la segona dècada del segle en dona una idea el següent quadre de preus:

Producte	1915	1920
Pa (1 quilo)	0,50	1,—
Farina (11,5 quilos)	6,90	12,—
Vedella (1 quilo)	2,25	4,50
Bacallà (1 quilo)	1,90	3,—
Patates (1 quilo)	0,16	0,50
Llet (1 litre)	0,50	0,80
Oli (1 litre)	1,40	2,70
Sucre (1 quilo)	1,37	2,50

sindicats organitzats i forts, la qual cosa influí també en l'augment de la conflictivitat social. La lluita de les associacions obreres no solament s'encaminà a aconseguir salaris més alts, sinó també a reduir la jornada laboral.

El 1919 restà definitivament constituïda la Federació Local de Sindicats obrers. Eren: "La Lucha" (d'obriers tapers), "La Protecció" (d'obriers flequers), "La Razón" (d'obriers

cambrers), "1º de Mayo" (d'obriers carregadors i descarregadors), "La Tralla" (d'obriers carreters), "el Obrero Moderno" (d'obriers d'oficis diversos), "Progreso" (d'obriers barbers), "La Lanzadera" (d'obrires teixidores), i el sindicat Únic del Ram de la Construcció i obrers de la dependència Mercantil.

El 22 de març de 1919 es publicà a Sant Feliu l'"Acció Social Obrera" —a partir del N.º 49—, òrgan dels sindicats.

LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA

25

El 13 de setembre de 1923 el general Primo de Rivera, amb un cop d'estat abonat per un sector de la Lliga i ben vist per la burgesia que desitjava "l'ordre públic", implantà la dictadura. Al llarg dels primers mesos la intervenció militar trastocà tota la vida civil i política del nostre poble. L'octubre es va dissoldre l'Ajuntament i sota la presidència del capità de la guàrdia civil es constituí un nou consistori, mentre que els elegits per la població eren cessats. Disposició que, curiosament, "L'Avi Muné" aplaudí. Fou designat nou alcalde l'Agustí Casas i Vinyas, però immediatament renuncià

al càrrec, perquè creia que havia estat elegit il·legalment. En Sixte Rusalleda el substituï, i després Salvador Janer i Pere Torras. (Aquest consistoris "primoriveristes" seran durament criticats pel primer de la II República, ja que –en la seva opinió–havien malgastat els cabals del comú amb "àpats i viatges").

Es disposà tot seguit que tots els rètols dels carrers, avisos públics, etc., s'havien de fer en castellà. Fou dissolta l'Associació Autonomista i es va deixar de publicar "L'Ídeal", setmanari dels republicans radicals, i "El Programa" que, com lamentà Carles Rahola, es deixà de publicar per decisió voluntària dels federals. En canvi, l'"Acción Social Obrera" i "L'Avi Muné" –aquest en català– continuaren, si bé havien de passar per prèvia censura militar. Es començà a publicar el setmanari "Espalmatorium", periòdic popular d'escassa vida –20

A partir de 1923 una aparent tranquil·litat social –per la dictadura de Primo de Rivera– regnà al nostre poble. En la foto, el pas d'una caravana d'automòbils despertà expectació als carrers de Sant Feliu.

Detenció de regidors

Pel gener de 1924 varen ser conduïts detinguts a Girona els ex-regidors Bonet, Gruart, Payet, Blanch, Surra, Ferrés, Catarineu, Tell i Ferrer. Als pocs dies foren deixats en llibertat. Sembla que la causa d'aquella reclusió simbòlica era l'haver signat el 13 d'octubre de 1922 el plebiscit de la nacionalitat catalana, el qual començava dient: "Reconeixem el fet de Catalunya-Nació. Reclamem per a la Nació Catalana el dret de regir-se per un Govern propi...". Detencions semblants van produir-se a tot Catalunya.

Els ex-regidors empresonats el gener del 1924.

Catarineu

Ferrés

Payet

Blanch

Bonet

Gruart

Surra

números-, i per a fer-li la contra sortí un altre col·lega anomenat "Palmarium" que durà fins al 1926.

De moment la Federació Local de Sindicats no va ser clausurada; tanmateix, com deia el nostre Francesc Isgleas, "es muy cierto que tenemos abiertos los Sindicatos pero al paso que vamos, poniendo en la cárcel continuamente compañeros queridos, nos encontraremos que tendremos

que cerrar los locales por falta de concurrentes" (Acción Social Obrera). Mesura que no fou necessària perquè poc més tard la Confederació del Treball va ser declarada il·legal.

Quant a l'economia, a partir de 1923 es produí una lenta recuperació del sector suro-taper, millora manifesta en els anys 1926-1929. Nous avenços en la transformació del suro, especialment de l'aglomerat, van obrir

possibilitats per a altres aplicacions industrials i artístiques. Augmentaren les exportacions i s'acabaren les picabaralles i mala entesa entre industrials i propietaris en superar ambdues parts el litigi crònic pel dret d'exportació del suro en planxa.

Amb tot això retornà una certa normalitat social, però aquesta tranquil·litat era només aparent.

*Mn. Joan M.^a
Freixas i Torrò,
vicari de la parròquia
de Sant Feliu –on
mori jove, el 1924– i
poeta, autor del recull
de poemes "Èglogues
i altres poemes".*

Si Sant Feliu era una ciutat fabril i comercial, amb tots els problemes econòmics i socials dels quals hem parlat, també era una terra de solac i de festa on es podia gaudir de cançons populars, de bona música i de plaent literatura de lletraferits, poetes menors, en el nostre cas, del modernisme.

Així, doncs, el polític Salvador Albert (Palamós 1868 –Cerdanyola 1944) fou també escriptor, un poeta que –segons Carles Riba– era més fàcil de situar dins la lírica universal de Hölderlin o Leopardi que no pas en la literatura catalana. Tot amb tot i salvant moltes diferències, podem situar la poesia de Salvador Albert en l'òrbita maragalliana, almenys hi trobem alguna afinitat. Albert, del somni, en féu realitat i vida, i vivia submergit en el dolor, un dolor "ensems amarg i dolç, alt i pregon que no sap d'on li ve ni on el porta" ("Les hores que tornen"). Ultra els llibres de poemes "Florida de tardor", "Confins", "Opals", "Afinitats", etc., escriví, a més, assaigs sobre mestres estrangers: "Amiel" i el "Tesoro dramático de Henrik Ibsen".

*El rellotger Juli
Garreta morí a Sant
Feliu l'any 1925. Fou
el millor músic en
aquells moments de
casa nostra.*

Un altre poeta d'aquell temps va ser mossèn Joan M.ª Freixas i Torrò (Sant Esteve d'en Bas 1892 - Sant Feliu de Guíxols 1924). Ordenat prevere l'any 1918, exercí de vicari a la parròquia del nostre poble. Al seminari es va familiaritzar amb els clàssics llatins i grecs, i després intentà de transportar al català la mètrica clàssica. Malgrat aquesta preocupació, sovint intensa, fou un escriptor exemplar. Algunes de les poesies van ser premiades a diferents Jocs Florals, i havent mort molt jove, a Sant Feliu, els seus amics en un homenatge pòstum publicaren un recull de les seves poesies: "Èglogues i altres poemes" (1926), amb pròleg de Joaquim Ruyra.

Pel que fa al món de les lletres, cal recordar la important tasca de l'impressor guixolenc Octavi Viader i Margarit, que, entre altres edicions de valor, estampà el "Quixot" en paper de suro i amb portada de Domènech i Montaner.

En Juli Garreta (1875-1925), d'ofici rellotger, hi havia en embrió un gran músic. Es conta que quan el compositor Igor Stravinský, l'any 1924, visità Barcelona, en escoltar una audició de

L'enterrament de Juli Garreta, el 1925, va constituir un esdeveniment.

sardanes que n'inclouïa algunes de Garreta, exclamà entusiasmat: "Més Garreta, més Garreta!".

En opinió de Marià Vinyas –amic entranyable de Garreta– la música rajava del rellotger de la Rambla amb una frescor, amb una força incontenibles. Era, sens dubte, el millor músic de casa nostra en aquells moments.

D'altra banda, el seu amic Marià Vinyas era l'home que, segons Josep Pla, tocava més bé Chopin. Era "alt, elegant, afuat, senyor,... una mica de l'època del modernisme". Portava, "com

el seu gran amic Cambó un coll massa alt i massa rígid, amb un cert encarcament a l'esquena".

Era un concertista de la intimitat –escriví Gaziol– que es prodigava en totes les vetllades cultes o mundanes que es feien del cap de Tossa fins al cap de Creus.

A l'entorn d'aquest pianista "deliciós i incansable" es creà un ambient de bon gust per la música. Garreta, Pau Casals, Lluís Millet, Schweitzer, etc. compartiren amb ell vetllades inoblidables.

LA SEGONA REPÚBLICA

26

*Francesc Macià,
president de la
Generalitat, visità
Sant Feliu el dia 1
d'agost del 1932, per
inaugurar el
monument a Juli
Garreta.*

La inesperada notícia de l'adveniment de la República, el 14 d'abril de 1931, va omplir de joia el cor dels nostres federals, republicans de "tota la vida". Com deia Bosch i Viola, Sant Feliu era un poble republicà per essència.

Així i tot, les organitzacions obreres –Federació Local de Sindicats, amb la seva figura capdavantera Francesc Isgleas– l'acolliren amb una certa dosi d'escepticisme, car sabien que els federals, malgrat les aparences d'esquerrans i llur tarannà liberal, no podien oferir cap mena de canvi substancial.

Tanmateix, l'avenç polític era un fet. Tot seguit, proclamada la República, es normalitzà l'ús de la llengua catalana i l'Estatut d'Autonomia, al referèndum del 2 d'agost, va ser acceptat per una àmplia majoria de guixolencs, en votar-lo afirmativament 2.388 contra un vot negatiu i dos en blanc; el cens era de 3.191.

Entretant Josep Irla, nomenat Comissari Delegat de la Generalitat a Girona, assumia progressivament un important protagonisme polític a Catalunya, i el diputat a Corts Salvador Albert –el candidat més votat a tota la província en les generals del 28 de juny de

1931– rebria el nomenament d'ambaixador a Bèlgica. L'Esquerra Republicana de Catalunya (el Centre Republicà Federal havia deixat d'existir com a tal i havia ingressat a l'ERC) continuà essent hegemònica en la política local.

Els fets d'octubre de 1934 obriren un parèntesi en la política local, quan l'exèrcit destituí el Consistori que havia donat suport en tot moment a la Generalitat.

Resultats electorals

Eleccions al Parlament de Catalunya (20-XI-1932):

ERC	LLIGA
1.527 vots	390 vots

Eleccions generals (19-XI-1933):

ERC	LLIGA
2.825 vots	1.330 vots

Eleccions municipals (14-I-1934):

ERC	LLIGA
2.360 vots	960 vots

Eleccions generals (16-II-1936):

Front d'Esquerres	Front Català d'Ordre
3.365 vots	1.416 vots

A les eleccions generals de 16 de setembre del 1936, el Front d'Esquerres de Catalunya va obtenir 3.365 vots i el Front Català d'ordre en va treure 1.416.

Tota l'eufòria inicial dels esdeveniments polítics no es veié abonada per les circumstàncies econòmiques i socials.

A partir de 1930 es deixaven sentir arreu els efectes de la crisi internacional de 1929, que incidí fortament en la indústria del suro. Decaigué el ritme d'exportació i de nou hi hagué problemes amb França per la qüestió aranzelària; desequilibris industrials que evidentment havien de tenir uns costos socials.

Fotografia feta pel guixolenc Ricard Mur, el 1931, d'una noia simbolitzant la República.

EL COMITÈ DE GUERRA

27

76

En arribar a Sant Feliu la funesta notícia de la sublevació de l'exèrcit amb el suport de les classes socials benestants, Francesc Campà i Viarnés presidia l'ajuntament constitucional.

Hem de suposar, doncs, que aquells esdeveniments produïren també entre les nostres autoritats locals un gran desconcert que en aquelles circumstàncies d'incertesa afavoriren la manca d'eficàcia i decisió per part de les institucions republicanes.

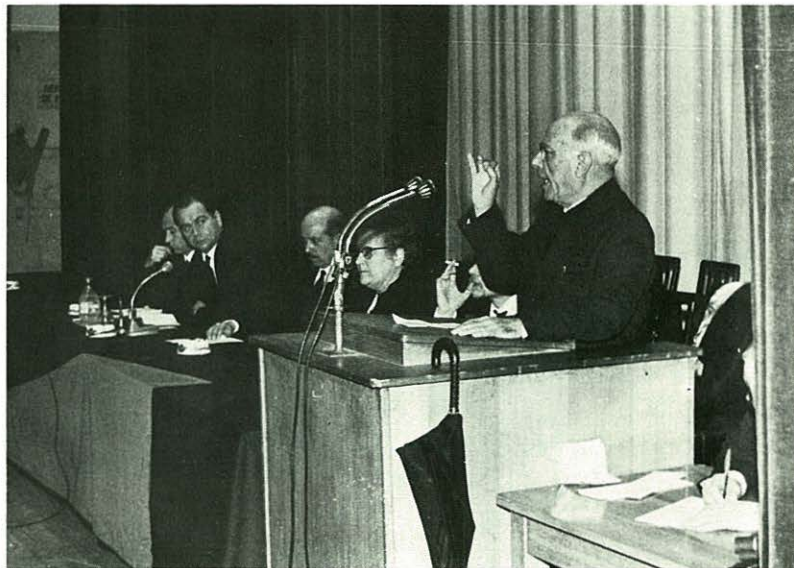
Des del 19 de juliol de 1936, i al marge de la Generalitat i l'Ajuntament, el nostre poble treballador organitzà la seva

defensa a través del Comitè local de Milícies Antifeixistes, en la constitució del qual hi participaren "tots els sectors polítics i sindicals afectes al règim" legalment constituït. Concretament el de la nostra ciutat l'integraren representants del Partit Comunista, l'ERC, Joventuts d'Esquerra, la UGT i la CNT-FAI. (Es creà ensems un Comitè de proveïments per tenir cura dels productes alimentaris i de racionar-ne la distribució entre la població).

Tanmateix, les idees que dominaren en aquell nou poder d'acció més revolucionària foren les de la CNT-FAI, i el seu objectiu era assegurar l'ordre

públic revolucionari i atendre principalment el reclutament de les milícies que havien d'anar a lluitar al front. El Comitè, doncs, havia assumit les funcions policíaca i militar. De bon començament, el nostre comitè comptà amb 150 milicians, 150 màusers, 75 escopetes de caça i 85 pistoles, i dugué a terme la repressió dels primers mesos contra les persones que

Francesc Isgleas, sindicalista ganxó, fou conseller de Defensa de la Generalitat de Catalunya. A la fotografia, amb Federica Montseny, en un miting a París, l'any 1966.

suposadament podien col·laborar amb el cop d'estat militar, i endegà els milicians voluntaris que es volien enrolar en les seves columnes.

Més enllà d'aquestes funcions esmentades, el Comitè s'adjudicà la gestió municipal i l'econòmica.

Pel que fa a la gestió local, els primers dies l'ajuntament continuà funcionant, però sota el control del Comitè, i a partir del 21 d'octubre de 1936 el cenetista en cap del Comitè Antifeixista, Cristòfor Sala, signava ja tota la correspondència com a president del Consell Municipal. El 2 de novembre el secretari certificava que "actualmente actúa d'Alcalde el ciutadà Cristòfor Sala i Vila"; i quan ell no hi era, feia de president accidental l'Aureli Albertí i Dorca, també membre de la CNT i, allora, del Comitè Local.

De totes aquestes diverses funcions, potser la més interessant va ser l'econòmica.

En efecte, amb l'apassionament i l'excitació arrauxada dels primers dies, a la nostra població es començà a configurar una nova estructura econòmica i social inspirada en l'ideal anarquista d'una societat autogestionària.

Cristòfor Sala
Fanols
Albertí
Agustí Fanols
 COMITÈ
 SANT FELIU DE GUIXOLS

Les socialitzacions

Un informe de l'any 1936 diu textualment que "el Comitè de fet controla tota la producció. S'ha socialitzat la Companyia d'Aigües, gas i electricitat, i el tren de Sant Feliu de Guixols. El gran atur que tenia aquesta població s'ha resolt amb dites incautacions i 2.500 Ha. de terrenys de regadiu que també s'han incautat".

Paper moneda d'una pesseta i de cinquanta cèntims emès pel Consell Municipal de Guixols. A sota, segell i firmes del comitè antifeixista de Sant Feliu: Cristòfor Sala (CNT), Aureli Albertí (CNT), Agustí Fanols (ERC) i Joan Darna (ERC).

VÍCTIMES DE LA REPRESSIÓ

28

Tot seguit, per part del Comitè de Guerra començaren els escorcolls domiciliaris; es prohibí als capellans l'accés a la parròquia; regnà la gresca, el saqueig i la crema –fora del temple– d'altars, imatges, l'orgue i diferents objectes de culte.

Els locals religiosos esdevingueren magatzems o escoles, o van ser ocupats per organitzacions polítiques i sindicals. S'inicià l'empresonament de guixolencs com a presumptes persones relacionades d'alguna manera amb la sublevació feixista.

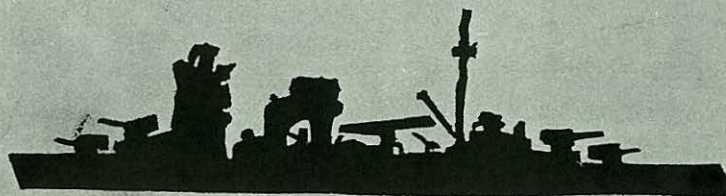
L'alcalde Campà, mentre era a la ciutat, salvà la vida de diverses persones, del senyor rector i de tres capellans més.

Però, malauradament, l'alcalde emmalaltí i s'absentà de Sant Feliu.

A mitjan agost de 1936, Ricard Castelló va ser assassinat a la carretera de Tossa per altres motius que els estrictament político-religiosos.

El cenetista guixolenc Francesc Isgleas –que, poc després, seria nomenat Conseller de Defensa de la Generalitat de Catalunya– des de la comissaria de defensa militar de les comarques de Girona, el 20 d'octubre s'adreçà a l'alcalde de la ciutat anunciant-li que tota la Costa Brava havia estat declarada zona de guerra per als efectes

Atenció als vaixells pirates!!!

CANARIAS

El 30 d'octubre del 1936, el vaixell franquista "Canarias" bombardejà la badia de Roses, fet que tingué greus conseqüències a tot Catalunya.

de defensa del litoral i recomanava que "en el vostre terme municipal tingueu cura del manteniment de l'ordre públic evitant tot acte de violència que resultaria perjudicial per la causa que tots estem defensant".

Just deu dies després d'aquesta crida a evitar la violència, el creuer Canarias produí un pànic generalitzat a les nostres contrades en bombardejar la badia de Roses, i fins s'arribà a pensar que es tractava d'un desembarcament dels "facciosos". I com a fatal revenja, van ser escollits onze empresonats que foren conduïts al cementiri i allà mateix hom els executà.

Executats pel bombardeig del Canàries

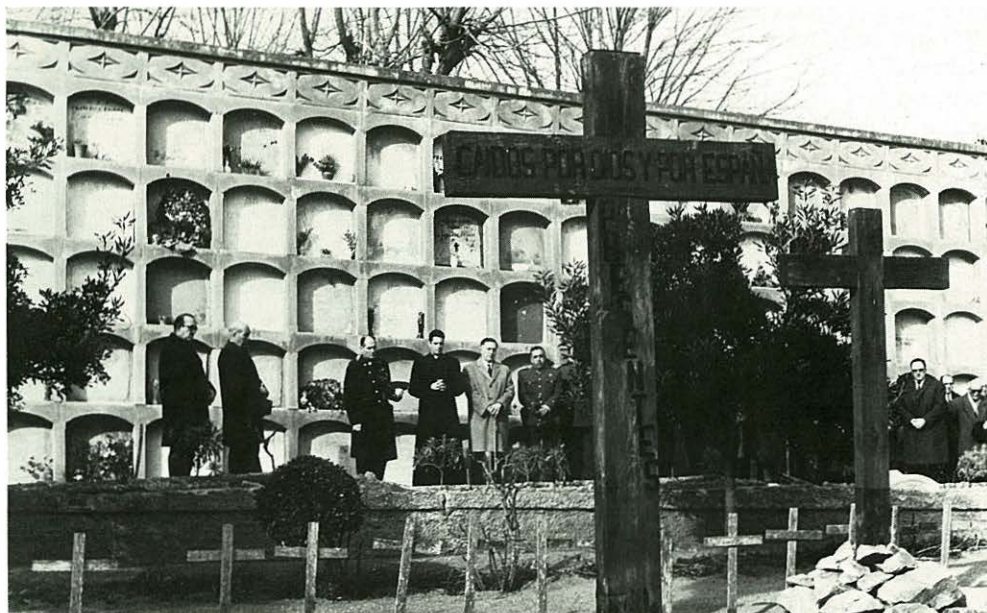
Els onze executats el 31 d'octubre de 1936 com a represàlia pel bombardeig a la badia de Roses des del Canàries, el dia anterior van ser:

<i>Sants Boada Calzada</i>	<i>61 anys</i>	<i>capellà</i>
<i>Emili Calzada Marsal</i>	<i>38 anys</i>	<i>capellà</i>
<i>Pere Compte Figueres</i>	<i>58 anys</i>	<i>capellà</i>
<i>Enecon Girbau Valls</i>	<i>54 anys</i>	<i>comerciant</i>
<i>Adelard Magí Camps</i>	<i>70 anys</i>	<i>capellà</i>
<i>Josep Noguer Rosa</i>	<i>56 anys</i>	<i>capellà</i>
<i>Josep Perelló Cunill</i>	<i>67 anys</i>	<i>capellà</i>
<i>Rufi Romà Roca</i>	<i>39 anys</i>	<i>comerciant</i>
<i>Josep Vilaret Xatart</i>	<i>68 anys</i>	<i>comerciant</i>
<i>Josep Vivas Borjas</i>	<i>52 anys</i>	<i>ferroviari</i>

El juliol de 1939, l'Ajuntament i la delegació de la FET i de les JONS organitzaven un funeral per totes les víctimes de la repressió.

79

Pregària pels "Caidos por Dios y por España" que cada any es feia al cementiri, tot recordant les morts del 31 d'octubre de 1936.

ELS BOMBARDEIGS

29

80

Sens dubte que l'aspecte més sinistre de la guerra en la vida de cada dia dels guixolencs van ser els bombardeigs.

El creuer Canarias fou el primer a donar el senyal de perill.

Les autoritats de Guixols intentaren d'alguna manera prevenir els atacs aeris i navals. Mallorca, en poder dels sublevats des del primer moment, esdevingué seu de l'aviació legionària italiana i, per tant, els pobles del litoral estaven més exposats als seus atacs. Tanmateix, era impossible preveure-ho tot. Cap ciutat no havia conegut encara semblant calamitat. Per primera vegada a la història

s'emprava l'aviació per a bombardejar la població civil.

El 13 d'agost de 1937 tingué lloc ja una agressió mortal; es llançaren sis bombes al passeig dels Guixols, on moriren deu persones, de les quals tres eren criatures.

A la darrerria del 1937 s'intensificaren els bombardeigs damunt la nostra ciutat, encara que afortunadament no hi hagué gaires víctimes.

El 22 de gener de 1938, a dos quarts d'onze del matí, l'aviació "nacional" descarregà les seves bombes sobre l'edifici municipal i la plaça. Dotze veïns hi moriren.

De nou, el 24 de juliol, feren

acte de presència els trimotors italians, que bombardejaren la zona de la carretera de Palamós, s'Agaró i voltants i causaren vuit morts més.

Tot i que durant els mesos d'agost a novembre Sant Feliu continuà essent objectiu de les bombes feixistes, l'atac més terrible no es va produir fins al 26 de novembre, entorn de la carretera de Girona, amb el resultat de tretze víctimes.

Fent un balanç de tan tristos esdeveniments, calculem que foren 37 el nombre de bombardeigs, amb uns 70 morts i 130 ferits. Uns 600 edificis en restaren afectats, dels quals 50 foren totalment ensorrats. També els carrers, les voreres, etc, presentaven esquerdes i esfondraments.

Bombardeigs fins al febrer del 1938

La Junta de Defensa Passiva, el 6 de febrer de 1938, passà al Govern de la Generalitat aquesta informació:

"En contestació a la vostra petició telefònica, i com a president d'aquesta Junta local de Defensa Passiva, per la present us informo que aquesta Ciutat, en les diferents agressions perpetrades pels facciosos, ha estat víctima dels bombardeigs que a continuació detallo:

Nombre de bombardeigs (aeris 12, per mar 2).....	14
Bombes caigudes (obusos 21, bombes 200).....	221
Edificis destruïts totalment.....	22
Edificis en desperfectes.....	343
Nombre de morts.....	26
Nombre de ferits.....	80"

El 22 de gener de 1938, a dos quarts d'onze del matí, l'aviació "nacional" descarregà les seves bombes sobre l'edifici municipal i la plaça.

Dotze veïns hi moriren. En les fotografies, les restes de l'Ajuntament vistes des del passeig i des de la plaça, i detall d'una columna de l'edifici on hi havia gravat l'escut de la vila. Aquesta columna es conserva, encastada al nou edifici municipal.

Certament, la nostra ciutat fou durament castigada per uns bombardeigs absolutament indiscriminats en no perseguir uns objectius solament militars sinó la desmoralització de la població civil, en sembrar el pànic i la confusió.

REPRESÀLIA FRANQUISTA

30

82

El 3 de febrer de 1939 Sant Feliu va ser ocupat per l'exèrcit franquista "quedando liberada la ciudad del dominio del gobierno rojo marxista, por la División Legionaria Flechas Azules".

S'inicià així una dictadura militar que va dur a terme una extensa i conscient repressió política i cultural, que, d'altra banda, l'estat totalitari naixent intentà de silenciar.

A partir dels bans militars i civils, la vida dels guixolencs anava essent absolutament capgirada: la llengua, la cultura, les institucions, les lleis..., tot s'estructurava d'una altra manera.

Visita "del Ilmo. Sr. Director General de Regiones Devastadas, Don José Moreno Torres", que contempla amb l'alcalde Gandol els efectes de la guerra. Era el 7 de setembre de 1943.

El nou règim es recolzava en la força de la victòria militar, sense voluntat de perdó, i en el nacionalcatolicisme, que li donava suport moral i ideològic.

Qualsevol ganxó que hagués destacat en algun sentit durant el període republicà podia incórrer en la "Ley de Responsabilidades políticas"; calia només una denúncia. Així que uns republicans hagueren d'optar per l'angoixa i incertesa

de l'exili, i altres, més confiats, per la presó. Uns i altres tenien el seu certificat de responsabilitat política.

Uns quants guixolencs, també injustament, varen ser ajusticiats: Francesc Campà i Viarnés, Bernabeu Llorens Collell, Manuel Colom Palasí, Joan Castro Martínez, Josep Tauler Peral, Miquel Brusi Martí, Joan Darna Planellas,...

Tots els relacionats amb el partit Federal, CNT, POUM, PSUC i els "separatistes" havien d'ésser depurats del seus antics llocs de treball; es demanava la col·laboració en la nova "justícia" i se suscitava la denúncia i la revenja, de vegades per treure'n un profit material.

Altres, en canvi, feien constar la seva condició d'ex-captius i "Caballeros de España" per aconseguir alguna prebenda econòmica.

Un fiscal militar, el fill del general Goded, reclamà per a Salvador Albert, en un consell de guerra, tres penes de mort i el defensor d'ofici, també militar, es limità a demanar: "que sólo le pongan una".

Per tenir més de setanta anys, l'Albert passà a presó atenuada en un domicili privat de Cerdanyola.

Josep Irla, "actuación nefasta"

Una mostra dels informes personals que les autoritats locals feien arribar a les governatives és el de Josep Irla, fill de Sant Feliu, que fou president de la Generalitat a l'exili:

"Yo, el alcalde de la Ciudad de San Feliu de Guixols. Hago constar: que los componentes de la firma J. Yrla i Cia. de esta ciudad, se encuentran huidos en Francia; su actuación durante el dominio rojo fue de los más nefastos, tanto para esta ciudad como para España entera, ya

*Perpinyà, 1950. Jocs Florals de la Llengua Catalana.
Josep Irla,
acompanyat de Pau Casals i d'altres.*

que uno de ellos, usufructuó el cargo de Presidente del Parlamento catalán. Por antecedentes adquiridos y por documentos hallados, se desprende formaban parte de la masonería y que por lo tanto, deben ser considerados como enemigos al Gloriosos Movimiento Nacional. Y para que conste... 8 de julio de 1939. Año de la Victoria".

ANYS DE FAM

31

*Desembre de 1943.
L'ajuntament
"devastado" des del
passeig. En el seu lloc
hi havia hagut les
escoles.*

84

Una altra realitat ben punyent de la immediata postguerra va ser la continuïtat de la fam per a la majoria de la població.

En entrar els nacionals –malgrat l'afluència de queviures italians– els aliments bàsics varen haver de ser racionats. S'havien de fer llargues cues per poder intercanviar uns cupons de la cartilla de racionament. I aquest racionament contribuï a l'aparició d'un mercat negre de productes difícilment trobables.

Era freqüent menjar garrofa, naps, glans, castanyes, farro, etc.

Per a compensar aquest repartiment –sempre injust– del poc menjar que hi havia, aparegueren entitats de caire benèfic: l'"Auxilio Social" (trobem no poques notícies que parlen d'un anormal funcionament d'aquesta entitat), el "Día Semanal del Plato Unico" –"consistente en una aportación metálica, individual o familiar, equivalente a un pequeño sacrificio que supone el privarse una vez a la semana de parte de la comida de un día", "Navidad del Pobre", etc.

En aquelles circumstàncies de misèria no és gens estrany que algun jove intentés de fer-se amb el menjar d'altri. És el cas

de dos nois jovenets, de 18 i 20 anys, que anaren a Sant Pol a robar. Van ser detinguts i, acusats de delictes comú, condemnats a mort: Josep Piqueras Canet i Josep Torroella Ferrer foren afusellats el 10 de març de 1941.

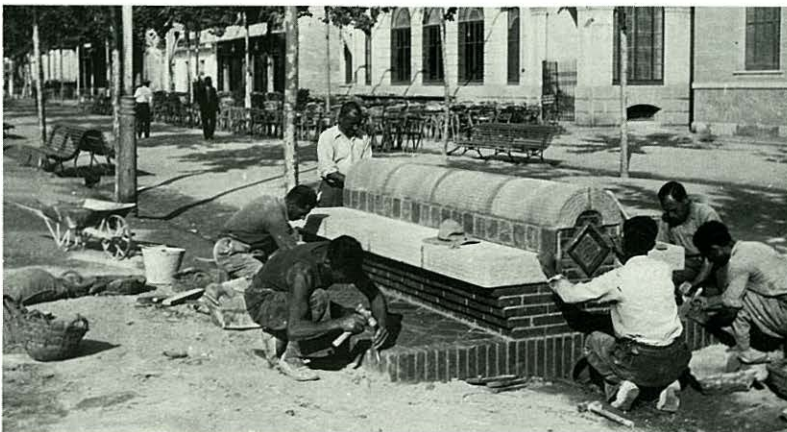
D'altra banda, tot i la reducció de la mà d'obra per efectes de la guerra (morts al front, exiliats,...; unes mil cinc-cents persones menys que quan va començar la "Cruzada") continuà per molt temps el

A dalt: l'alcalde Gandol visita les obres de reconstrucció del passeig, el febrer de 1943, acompanyat per l'arquitecte Bordas i pel capatàs d'obres.

A sota: construcció dels primers bancs d'obra al passeig, l'estiu del 1943.

treball a setmana reduïda i l'atur. El 1939, més de mil obrers treballaven només tres jornals setmanals, mentre que uns altres sis-cents es trobaven en l'atur forçós. A més, el salari dels qui tenien la sort de treballar era absolutament insuficient –vuit pessetes diàries era el jornal mitjà d'un treballador l'any 1940– en relació amb l'encariment del cost de vida.

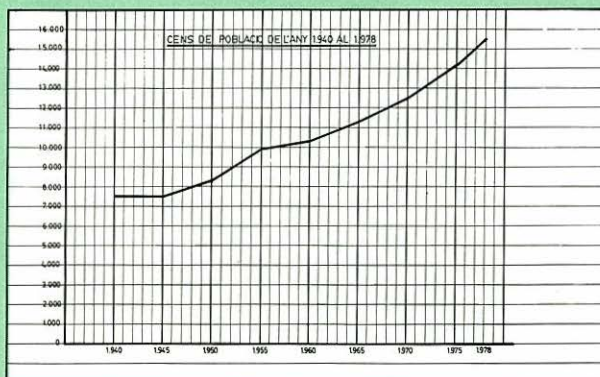

85

Estancament demogràfic

L'estancament demogràfic perdurà al llarg dels anys quaranta fins que començà l'època del turisme. Heus ací l'evolució de la població els primers anys de la postguerra.

1940	7.583 habitants
1941	7.553 habitants
1942	7.557 habitants
1943	7.849 habitants
1944	7.868 habitants
1945	7.575 habitants

CANVIS RADICALS

32

86

La revolució Nacional-Sindicalista lleva aparejados en sí varios cambios radicales en la estructura de la sociedad". Efectivament, les primeres disposicions de les noves autoritats van ser sobre la prohibició de l'ús del català i l'obligació d'emprar l'"idioma castellano" arreu. "Visto que en esta ciudad existen muchos edificios en cuyas fachadas aparecen rótulos y anuncios redactados en catalán", es manà de fer-los desaparèixer. La utilització de la pròpia llengua era suspecta de separatisme. Sobretot s'exigia de parlar espanyol als funcionaris. Amb els sermons

"Símbolo", revista comarcal d'Acció Catòlica, s'afegí a la campanya per la moral exterior del sexe i pels bons costums.

Por que van cortas de falda

Una niña de seis años: Porque le obligan.

Una de quince: Porque la han acostumbrado.

Una de dieciocho: Porque ya ha perdido la vergüenza.

Una casada: Para ser más libre.

Una madre de familia: Porque no conoce la eficacia del mal ejemplo.

Una soltera de 40 años: Para hacer el ridículo.

Una señora antigua: Par dar risa.

de la parròquia, en canvi, eren una mica més permissius.

El primer any de la dictadura era obligat d'aixecar la mà en salutació feixista als cinemes i casinos, quan s'interpretava l'himne nacional o el de Falange. Aquesta obligació ocasionà més d'un disgust a algú. Uns ganxons que xiularen quan es cantava el "Cara al sol" des del casino dels Nois varen ser engarjolats, i arran d'aquells fets es clausurà el Casino. També en van agafar uns que van gosar cridar contra el Generalísimo al casal

Llevantí. I eren sospitoses totes aquelles persones que sortien del cinema en sentir l'himne nacional, etc.

Pel que fa a les organitzacions obreres, un altre canvi radical fou la constitució d'un sindicat "vertical", és a dir, un sindicat corporativista, únic i obligatori per a patrons i treballadors. Desaparegué així la llibertat sindical i política. Existia només, com a organització de caire polític, el "Movimiento" que ho era tot i no era res, dins del qual "Falange Tradicionalista y de las

IMMIGRACIÓ I TURISME

33

88

Entre 1930 i 1950 la pesca a Sant Feliu perdé importància respecte a Roses i Palamós, i experimentà una baixa en nombre i tonatge de les seves embarcacions.

En aquest sector, doncs, les perspectives es mostraven poc optimistes.

D'altra banda, els Manuals d'Acords dels anys 1944-1945 es feien ressò amb freqüència de la crisi de la indústria surera, causa de la continuació de l'atur; es parla d'un 85% d'obriers sense feina en aquest sector. De fet, fins al 1958 l'esmentada indústria –amb les seves crisis permanents i petites

recuperacions– es mantingué en la mateixa configuració dels anys 1910. A partir de 1959 s'accentuà l'empetiment progressiu de les fàbriques de taps. Tampoc, doncs, en aquest sector l'esdevenidor no era segur ni afalagador.

Tanmateix, després de 1950 el turisme començà a ser important i més tard prengué un caràcter massiu de volada industrial.

Des del punt de vista laboral, el turisme venia a incidir positivament en un moment transcendental. Es crearen nombrosos llocs de treball, sobretot en el ram de la construcció –i de tot allò que

Heus ací el passeig de Sant Elm, perdut definitivament. Les edificacions a la franja marítima ja no permeten la visibilitat de la platja.

s'hi relacionava–, així com de l'hosteleria i del comerç. Amb aquesta nova, diguem-ne sort, la població guixolencs es recuperà demogràficament.

En general millorà el nivell de vida de la població, és clar que per a uns pocs, més que no pas per a la majoria.

Conseqüència de tot aquest procés fou la creixent immigració de famílies d'altres regions de l'estat –mà d'obra barata per a la construcció i el turisme.

A final de la dècada dels cinquanta va començar el turisme de masses. Les nostres platges s'emplenaren de forasters. S'obtenia un diner fàcil i es manifestaven els aspectes positius i negatius del turisme.

La manca d'habitatges dins el nucli de la ciutat obligà els nouvinguts a instal·lar-se al Molí de les Forques, a la Bòbila d'en Castelló i, sobretot, a Vilartagues, on es bastiren, per compte dels mateixos immigrants, unes senzilles llars, sense cap mena de planificació ni servei públic. A Vilartagues nasqué un veritable llogarret de més de dues-centes persones que hom aviat batejà amb el nom de "Poble Nou".

El turisme incidí també negativament en la nostra població. En primer lloc, quant a la conservació del paisatge per manca de planificació urbanística. La destructiva plaga de l'especulació del sòl —que avui encara continua—, l'afany de fer ràpidament diners fàcils, els interessos immobiliaris i la gestió —pobra— dels consistoris franquistes, feren possible grans nyaps urbanístics. El cobriment de la riera del monestir a càrrec de "Turispania, S.A.", per exemple, a canvi de la cessió per part de l'ajuntament de béns públics valuosos: la font de Sant Elm, el jardí i l'escala que menava al passeig Marítim, la placeta de davant la font i el tram de carretera paral·lel als banys de Sant Elm, etc. Així només començà a perdre's totalment la visibilitat de la platja des de garbí.

Els edificis del Passeig es començaren a enderrocar, i els substituïen illes de cases completament banals.

Som del parer que la franja costanera —quelcom més que no pas la platja estricta—, el Passeig, Sant Elm i la Volta de l'Atmeller s'haurien d'haver considerat —s'han de considerar encara— zones d'edificació pràcticament nul·la.

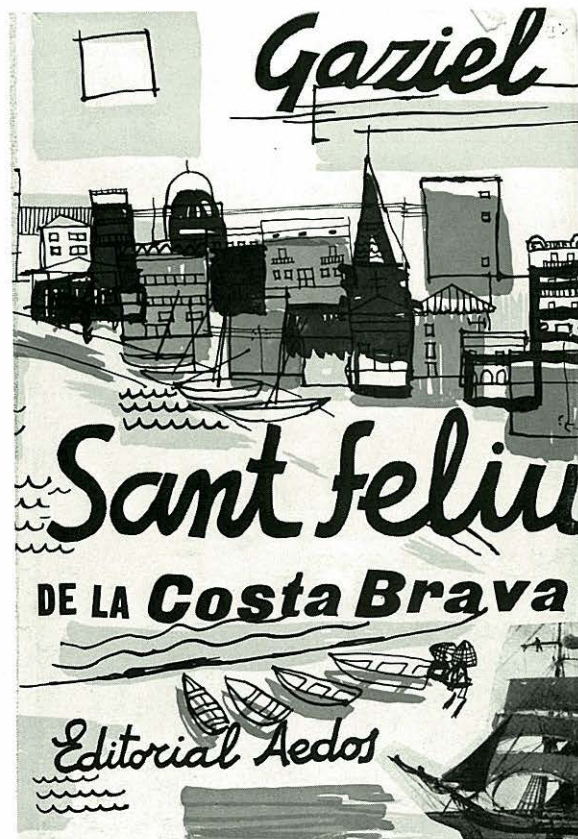

Entre els nombrosos forasters que als anys cinquanta envaiïen cada vegada més el nostre poble, als estius passejava també, mig desaparegut i a poc a poc, un senyor de cabellera blanca, tot polit, amb un llacet i un bastó de canya a la mà. Era l'escriptor i periodista Agustí Calvet i Pascual, **Gaziel**. Se'l veia assegut en un banc del Passeig, parlant amb un jove intel·lectual –Josep Vallverdú– que animava l'ambient cultural de Sant Feliu a través dels seus escrits a "Àncora", de les seves conferències al Montclar, de la presentació de films, etc. Se'l veia també donant un tomb en la companyia del guixolenc Joan Torrent i Fàbregas –gran verdagueria i erudit historiador de la nostra ciutat, coautor amb Josep M.ª Casacuberta de l'Epistolari de Jacint Verdager–, o amb Lluís Esteva, ben conegut per tots nosaltres...

Havia passat la guerra a Itàlia, Portugal i Suïssa; havia transcorregut força temps d'ençà de l'escandalosa tragèdia i del procés posterior que colpí tots els guixolencs de la postguerra, el de les seves cosines del carrer de Sant Llorenç (la Fina Pascual havia estat assassinada, i hom acusà les seves dues germanes, Teresa i Cinta, i un noi refugiat a casa d'elles de ser-ne els autors); i havia ja deixat enrera, superant-lo, el menyspreu en què se l'havia tingut abans del 1936 perquè havia deixat d'escriure en català a "La Veu de Catalunya" per fer-ho en castellà a "La Vanguardia".

Gaziel, tot i que essent molt petit es traslladà a Barcelona i que després esdevingué un viatger infatigable, sempre es va sentir lligat amorosament a la seva terra, a la nostra ciutat, on havia nascut l'any 1887.

Tanmateix, fins al 1953 hom pot dir que la literatura catalana de Gaziel no va pas existir, malgrat que hagués publicat **Hores viatgeres** (1926) durant la dictadura. L'activitat literària més important de Gaziel va ser tardana, tingué lloc després de la segona meitat d'aquest segle.

Vegeu:

Una vila del vuit-cents (1953), Tots els camins duen a Roma (1958), Castella endins (1959), Portugal enfora (1960), Sant Feliu de la Costa Brava (1963), etc.

Amb el darrer assaig esmentat, Gaziell allargà el tema d'**Una vila del vuit-cents**. I és que Gaziell, ja gran, sentia d'alguna manera la necessitat de retornar a la seva infantesa –Sant Feliu–, que intentà de recordar i reconstruir des d'una òptica estrictament literària –no històrica–, burgesa i ideal, puix que creia molt millor el temps passat que no pas el present de postguerra que li havia tocat de viure.

Sigui com sigui, la seva ideologia, la seva actitud davant la vida i el Gaziell històric és quelcom que pertany al passat. En canvi, resta entre nosaltres que Gaziell fou un gran escriptor i que els seus llibres –sobretot els que parlen de Sant Feliu– es continuen, i es continuaran, llegint.

Precisament en homenatge a ell, a Agustí Calvet, l'any 1975 es decidí de donar el nom de GAZIEL al nostre primer centre escolar d'E.G.B. –els "Estudis Nous"–, l'escola pública que fou inaugurada el 3 de maig del 1937 i que per tant, el 1987 compleix el cinquantenari de la seva fundació.

*Gaziell amb Joan
Torrent, a Sant Feliu
de Guíxols, l'agost del
1961.*

LA RESISTÈNCIA

34

92

Si bé el progressiu benestar material de la població i la relativa liberalització econòmica del govern no es veié corresposta per una liberalització política, sí que en canvi anava acompanyada d'una pèrdua de l'estil militarista i feixista dels primers anys de la dictadura.

En aquest context va ser possible un lleuger moviment de renovació cultural i d'iniciació política, clandestina. Així sorgiren diferents grups amb afanys culturals.

Pel desembre de 1949 s'havia acordat ja la creació de l'Institut d'Estudis Guixolencs, i

es reféu el Centre Excursionista Montclar, entitat que ha tingut una notable importància en la recuperació de valors culturals en perill d'extinció. És just, doncs, fer constar els noms dels Escortell, Jaume i Josep, Albert Bosch, Martí Girona, Joan Maura, Enric Heller, Emili Ribot, etc.

A la primavera del 1949 reaparegué la revista "S'Agaró", i al final del mateix any el setmanari "Àncora" substituïa l'esportiu "Chut". Enguany, "Àncora" ha arribat a l'edició del seu número dos mil. En Vallverdú al principi, la Margarida Wirsing, en Claudi Isern i molts d'altres ho han fet possible.

El 1956 s'inaugurà la Biblioteca Pública de la "Caixa", i pel novembre de 1959 la nova agrupació "Amics de la sardana" organitzava la primera audició de sardanes.

La Cambra de Comerç –creada el 1905–, a partir de 1947 realitzà els primers intents per promoure el turisme a la Costa Brava, intents que es plasmaren en la creació de la Comissió d'iniciatives pel foment del Turisme.

El 1962 s'engegà el primer festival de cinema amateur de la Costa Brava, organitzat per

l'ajuntament i la junta local del turisme, amb la col·laboració i assessorament de la secció de cinema amateur del Centre Excursionista de Catalunya.

També l'església local es començà a renovar. Es despreguè d'embafoades formes litúrgiques, i optà per una línia senzilla que ha restat gravada en l'estructura física del temple parroquial. Àdhuc es prengué l'actitud de no ultrapassar-se en les tasques estrictament pastorals; actitud modesta, discreta, que personificà Mn. Carles Puigbert. Així i tot, a l'entorn de la parròquia es crearen petits grups de joves cristians: Jic (Pre-Jic) i sobretot l'escoltisme per a nois i noies. S'organitzà una catequesi d'adults amb diferents xerrades de militants obrers de l'HOAC i teòlegs.

Quant a la revifada política i sindical, els pocs militants anarquistes (Ceferí Bosch, Joaquim Sanchis, Jaume Mestres, etc) que restaren a Sant Feliu continuaven rebent des de Tolosa de Llenguadoc diferents publicacions, fins i tot sota les tapes de caràcter bíblic per dissimular-la. Mentrestant, apareixien amb força noves tendències sindicals –Comissions Obreres– que coneguèrem d'amagat en un pis del carrer Juli Garreta.

Primer de maig de 1968. Pintada de "Catalunya lliure", a Pedralta.

El PSUC havia conservat aquí el caliu d'un petit nucli a l'entorn dels "primers" militants, Pere Pujol i Joan Vilà.

I el Moviment Socialista de Catalunya molt aviat tingué el seu grup de militància, Josep Vicente, Jaume Berneda i Joan Ribas. Per influència seva alguns joves guixolencs no solament s'iniciaren en el món de la política, sinó que descobriren la poesia de

l'Espriu, Blas de Otero, Neruda, etc. i la necessitat de saber escriure en català. D'aquí nasqueren les primeres classes de català per a adults.

En fi, aquesta activitat feia esperar un futur més indulgent i alliberat. aquell futur ara ja és present. El Sant Feliu actual és tota una altra història molt més complexa que necessita molt més espai que el d'aquest llibre.

El Centre Excursionista Montclar

Josep Vallverdú, vocal de Cultura de la primera junta del C.E.M., ha escrit sobre aquesta entitat:

"Un dels perpals per a mí més útils fou el Centre Excursionista. No cal que digui ara què han representat en la reconstrucció de la nostra societat civil els nostres centres excursionistes. Honestat, catalanitat i un sentit d'assumpció de la cultura passada i present, arqueològica, folklòrica, científica, literària etc. Els homes que componien el Centre refet eren de la classe menestral, empresarial i administrativa, estudiantil, obrera..."

(VALLVERDÚ, Josep. *Indíbil i la boira*. Ed. Destino. Barcelona, 1983. Pàg. 1983.)

Bibliografia

Hem elaborat aquest resum de la història de Sant Feliu de Guíxols a partir bàsicament de la documentació que hi ha a l'Arxiu Municipal.

Prehistòria i història antiga

SOLER, Narcís: El jaciment epipaleolític de Sant Benet. *Publicacions del Museu, núm. 1 Sant Feliu de Guíxols 1977.*
ESTEVA, Lluís: Prehistòria de la comarca guixolense, II. "Anales del I.E.G." 1958.
La primitiva població guixolense. "Àncora", F.M. 1967.
PALOL, Pere de: Algunes reflexions entorn al primer cristianisme. "Àncora" F.M. 1968.

Aspectes arquitectònics de l'església fortificada

BADIA, Joan: L'arquitectura medieval de l'Empordà, *Girona, 1981.*

Història medieval

HURTEBISE, Eduardo: Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols, 1905, "Àncora", 1970.

Abaciologi

MASSOT, Josep: Els abats de Sant Feliu de Guíxols, *Abadia de Montserrat, 1971.*
ZARAGOZA, Ernesto: Historia de los abades del monasterio de Sant Feliu de Guíxols. *Sant Feliu de Guíxols, 1982.*

Indústria del suro

MEDIR, Ramiro: Historia del gremio corchero. *Edit. Alhambra, S.A. Madrid, 1953.*

Agricultura, pesca i serveis

BARBAZA, Ivette: Le paysage de la Costa Brava, *París, 1966.*

Segle XIX

TORRENT, Joan: Bastiments enemics en el litoral guixolenc. Notícia històrica del Fortí (1754-1708) *Àncora, 1976.*
El Col·legi Vidal i el mestre Joan Esteva, *Estudis sobre temes del Baix Empordà, núm. 2, 1983.*

Folklore

AMADES, Joan: Costumari Català, *Barcelona 1950-1956.*
GAZIEL, Sant Feliu de la Costa Brava, Edit. Aedos, Barcelona, 1963.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Són de Carles Mitjà les fotografies de les planes 8, 11, 13, 14, 16, 22, 25, 31, 33, 36, 40, 52, 56 i 57. La de la plana 9 és de Néstor Sanchiz. La de la plana 44 ha estat cedida per Jordi Rabell, la de la plana 66 per Maria Rosa Rosell Mas, la de la plana 76 per Jaume Mestres, la de la plana 71 per Maria Teresa Peirot, i les de les planes 13, 28, 30, 32 i 75 per Emili Massanes. La fotografia antiga de l'església de Sant Joan de la plana 25 pertany a l'arxiu de la desapareguda revista "Es Corcó", les de les planes 60 i 61 són de la col·lecció España, la de la plana 91 de la col·lecció particular de Joan Torrent i la de la plana 23 és de l'Arxiu Mas. Els bitllets reproduïts a la plana 77 són de la col·lecció d'A. Cargol. El retrat de Cambó de la plana 62 és la reproducció d'una obra de Ramon Casas. Totes les altres fotografies i il·lustracions han estat cedides per l'Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu de Guíxols. El plànol de la plana 4 ha estat realitzat per Enric Marquès.

Agraïments

Hem d'agrair especialment i única la col·laboració de Josep Muñoz, historiador i bon company en els nostres afanys per la història local.

Títols publicats

1- Els Jueus a les terres gironines
Per Ramon Alberch i Narcís-Jordi Aragó
(Sèrie Guies, núm. 1)

Exhaurit

Durant sis segles, els jueus van deixar una petja profunda al nostre país. Aquest llibre és el primer estudi conjunt sobre la seva estada al territori que són avui les comarques gironines.

2- Cornellà de Terri
Per Jaume Portella
(Sèrie Monografies, núm. 1)

Exhaurit

La història, els homes, les tradicions –amb el cèlebre ball del cornut– i el patrimoni artístic –amb una gran riquesa de capelles romàniques– són els protagonistes d'aquest llibre.

3- Rutes d'art sacre (1939-1985)
Per Josep Maria Marquès
(Sèrie Guies, núm. 2)

Catàleg de l'arquitectura, pintura, escultura, vitralls i ofebreria aplicada des del 1939 a la construcció i decoració de temples i a l'elaboració d'objectes litúrgics.

4- La processó de Verges
Per Jordi Roca
(Sèrie Monografies, núm. 2)

Estudi que vol donar a conèixer a un públic ampli els orígens, la descripció i el significat dels personatges i els elements que componen la dansa de la mort de Verges.

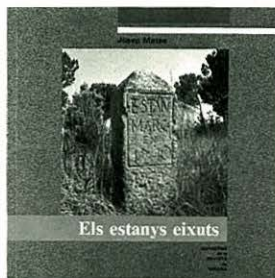
5- Les havaneres, el cant d'un mar
Per Xavier Febrés
(Sèrie Guies, núm. 3)

Malgrat la popularitat massiva que ha aconseguit l'havanera, la bibliografia sobre el tema era reduïda. Aquest quadern, fruit d'un laboriós treball de camp, ve a cobrir un buit.

6- Anglès
Per Pau Lanao
(Sèrie Monografies, núm. 3)

Exhaurit

Recull dels més importants episodis polítics, socials i vivencials que han configurat la història del poble d'Anglès des de l'època medieval fins als nostres dies.

7- Els estanys eixuts
Per Josep Matas
(Sèrie Guies, núm. 4)

Descripció de la relació de l'home amb els estanys dessecats durant els segles XVIII i XIX a les comarques gironines: aprofitament dels seus recursos, lluita per la propietat de les aigües, creences populars...

Propers títols de la col·lecció

El món del suro
Per Santiago Hernández i Bagué
(Sèrie Guies, núm. 5)

Llagostera
Per Dolors Grau
(Sèrie Monografies, núm. 5)

El Ter
Per Joan Boadas, J. M. Oliveras i David Sunyer
(Sèrie Guies, núm. 6)

Quaderns de la Revista de Girona

Quaderns de la revista de Girona és una col·lecció de llibres d'abast popular dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, la cultura i les tradicions de les nostres terres. La segona vol oferir una panoràmica sobre el passat i el present dels pobles gironins. Se'n publiquen sis títols l'any.

Rectificacions

Pàgina 8

- A la línia 9 del primer paràgraf, on diu “palese” ha de dir “palesen”.
- A la primera línia del segon paràgraf, on diu “començamen” ha de dir “començament”.

Pàgina 20

- A la línia 13 de la tercera columna, eliminar “amb dinamita”, de manera que la frase digui “els francesos volaren les fortificacions...”.

Pàgina 22

- A la línia 8 substituir “1969” per “1964”.

Pàgina 26

- A la línia 5 del primer paràgraf substituir “1916” per “1696”

Pàgina 55

- A la peça dedicada als banys, a la línia 12, on diu “platja de la Pradera” ha de dir “platja de la Pedrera”.

Pàgina 75

- A la segona línia del primer paràgraf, substituir “setembre del 1936” per “febrer del 1936”.

Pàgina 79

- Al requadre de la llista d’executats, on diu Josep Vilaret Xatart ha de dir Josep Vilaret Xarnach.

Aquest llibre recull els principals episodis de la història de Sant Feliu de Guíxols fins als anys seixanta del nostre segle, i també aspectes del patrimoni arquitectònic, el folklore, els costums, l'ensenyament i les personalitats del món de la cultura, la política i la vida social. És un compendi que vol posar el passat de la vila a l'abast dels estudiants de tots els nivells i dels ciutadans interessats per les seves arrels.

Àngel Jimènez i Navarro va néixer a Girona l'any 1940. Llicenciat en història, actualment és l'arxiver municipal de Sant Feliu de Guíxols. Ha publicat el llibre "El federal Pere Caimó", amb Josep Clara, i articles en publicacions especialitzades sobre el moviment obrer a Sant Feliu de Guíxols.

MONOGRAFIES

DIPUTACIÓ
de
GIRONA

CAIXA D'ESTALVIS
PROVINCIAL
DE GIRONA